

Babamın bulunduğu yere varmam! az bir şey kalmıştı. Çödan... enlerden sakına sakına, çıplak ayaklarını sürte sürte bir kaç çayırda geçtim. Bu çayırda çalışanlar akşam yemeklerini hazırlıyorlardı. Ateşte kızartılan et kokusu adeta insanın iştahını açıyordu. Babaları ile beraber gelen küçük çocuklar keyfli, keyfli oynarken yaşlarda oradan, buradan konuşarak dinleniyorlardı.

Babamın çayır biçtiği yerde ne duman, ne et kokusu ve ne de sevinç vardı. Zavalı baba elini başına dayamış düşünceli oturuyordu. Kemikleri sertleşmeden, bir put unun ödenmesi için turpan sallamaya başlayan talihsiz ağabeyim ise çalışmakla meşguldü. Onların ne gülmesi ne de konuşmaları vardı. Ne tüten bir duman, ne de mis gibi bir yemek kokusu... Sefaletten başka hiç bir şey yoktu. Tam o gün, çok sevdikleri birini kaybedip onun yasını tutuyorlarmış gibi bir halleri vardı.

Babamın beni görünce, terlerin birbirine yapıştırdığı kalın kaşlarını silerek, söylediği tatlı sözlerini hiç bir zaman unutamam. O, azığı görünce, ağır turpan altında ezilen ağabeyimi sevindirmek düşüncesile;

— İşte küçük kardeşin artık büyüdü, tek başına, hiç korkmadan azığımızı getirebiliyor. Bak, annenin gönderdiği azığa bak! Alının tek başına getirdiği azığa bak!... Haydi oğulların kalkın, kulübeye gidelim.

Henüz yeni olgunlaşan adaleleri ağır işler altında ezilen ağabeyim, gücü ve kuvveti tükenmiş, bir ihtiyar gibi zorlukla yürüyebiliyordu. Torbadaki ekmeği çıkarırken turpanın gözü yılan ağabeyim «Baba, bu Allahın belası çayırı yarın bitirebilecekmiz?» diye soruyordu.

Babam için çekerek : «Onu, yarın bu zamanlarda bitirmemiz lazım, fakat bir put un için köca çayırı biçtiren Allahsızın ne diyeceğini bilmiyorum» diye cevap verdi.

Azık dolu torbayı ve turpanın birini babam, diğerlerini de ağabeyim alarak üçümüzde Temböt'un ne diyeceğini düşünerek kulübeye yürüdük.

Kulübeye gelip, hemencik bir şeyler atıştırdıktan sonra uyumak üzere kuru otların üstüne uzandık. Ben babamın ayak ucunda yatıyordum. Gökte sayısız yıldızlar belirmişti. Onların bazıları biraz büyüktü, bazıları çok küçük, bazıları da oldukça parlaktı. Onlara bakmakla meşguldüm. Şu anda şanslı bir insan sayılabilirdim. Bir taraftan göğün ateşlerinden çıkan nurlar yüzüme vuruyor, diğer taraftan gece kuşlarının şarkılarını dinliyordum. O akşam yer ve gök sanki güzelliklerini yarışıyorlardı. Yattığım yerde, babamın bana öğrettiği; kuyruklu yıldız, çoban yıldızı ve diğer yıldızları arıyarak uyumaya çalışıyordum. Ara, sıra gelen beyaz bulutların altında, yıldızlar sanki saklanbaç oynuyorlardı. Yerde yaşayan canlıların söylediği şarkılar dinleyenler tarafından beğenilmesi için durmadan çeşitli makamlara konuluyordu. Şarkıcılar, adeta kendilerini beğendirme yarışına girmiş en güzel şarkılarını okuyorlardı.

Bir put unun ödenmesi için turpan altında ezilen talihsiz ağabeyimle onun kadar yorulmuş benzleyen zavalı babam şu saatte saykılarak, inliyerek uyuyorlardı. Şu güzel dünya,

KAFKASYA

KÜLTÜREL DERGİ
3 AYDA BİR ÇIKAR

YIL : 9 Sayı : 37 CİLT : 9 Aralık - Ocak - Şubat 1973

İ Ç İ N D E K İ L E R

Sahip ve sorumlu yayın Müdürü
İZZET AYDEMİR

Yönetim Merkezi :
P.K. 549 Ankara

D'zildiği ve Basıldığı yer
İDEAL Matbaası

ABONE TARİFESİ

Yıllık Abonesi : 16 TL.
Yabancı Mem'leketter : 60 TL.

İLÂN TARİFESİ :

Dergimizde yayınlanacak ilânların
Tam sayfası 1000. Yarım sayfası
500 TL dir.

Gönderilen yazılar ve resimler
basılınsın veya basılmasın iade
olunmaz.

Yayın Komitesi gönderilen yazı-
larda gerekli düzeltmeleri yapma-
ya yetkilidir.

Dergide basılan tercüme yazılar-
dan doğacak her türlü sorumlu-
luk çevirene aittir.

Dergide yayınlanan yazılar kay-
nak gösterilmek şartıyla başka
yerde yayınlanabilir.

Anadili Sevgisi	A. S. LEVENT
Türkiye Çerkesleri	İ. AYDEMİR
Bilinmez Ki... Şiir	Ö. İSMEL
Çerkes Dili Üzerine	A. ŞORTAN
Folklörümüz ve Ötesi	A. NAMİTOK
Ethem Pşov	İ. AYDEMİR
PEK ESKİ MISIR VESİKALARI	A. M. PÇİHALUK
Edebiyat Yaratmak	S. YANÇAT
Özgürlük ve Sevmek	Ö. İSMEL
Türk Tarihinde Önemli Çerkes Devlet Adamları	İ. AYDEMİR
Kafkasya da Din	H. AŞEMEZ
Dr. M. Ali Pçihaluk	Dr. V. GÜSAR
Çerkeslerde Toplumsal İşler	F. ŞÖENÜ
Aktüalite	

ANA DİLİ SEVGİSİ

Agâh Sırrı LEVENT

Anadili sevgisi yaradılıştandır; küçük yaşlarda belirmeye başlar. Çocuk, anadilini önce anasından ve ailedeki büyüklerinden öğrenir. Daha sonra, sokakta arkadaşları ile oynayarak, okulda kitapları okuyarak, derslerde öğretmenlerini dinleyerek bu bilgiyi genişletir. Dilbilgisi dersleriyle, anadilinin kurallarını öğrenmiş, edebiyat dersleriyle de anadiline sevgisini ve bağlılığını artırmış olur. Anadili sevgisi işte bu yollardan geçerek bu evreleri izleyerek gelişir.

Anadilini herkes sever. Ancak bu sevgi, okuyup yazması kıt ve kültür dağarcığı yufka olanlarda içgüdü halindedir. Edebiyat kültürü edinmiş aydınlarda ise, bilgi ve zevk de karışarak olgunlaşmıştır. Asıl yüksek aşama, başlıca sermayesi anadili olan yazarlarla sanatçılarda görülür. Anadilini ancak onlar değerlendirir. Sonradan öğrenilen yabancı diller, hiç bir zaman anadilinin yerini tutamaz.

Anadilini hor görenler de vardır. Bu hal, çok kez ulusal kültürün gelişip yerleşmemiş olmasından doğan yabancı dil hayranlığından ve bunun sonucu olan aşağılık duygusundan gelir.

Anadili sevgisi insanlarda doğaldır, ama bilince dayanırsa bir değer taşır. Bilince dayanmayan sevgi, ne denli güçlü olursa olsun, içgüdüli olmaktan kurtulamaz.

Aşağıda sizlere Agâh Sırrı Levend'in Türk Dili dergisi 252. sayısında yayımlanan «Anadili Sevgisi» başlıklı yazısının bir bölümünü sunuyoruz. Yazıda geçen «anadili» sözcüğünün yalnız Türkdili'ni değil yeryüzündeki tüm anadilleri içerdiği inancındayız...

Türkiye Çerkesleri

- 2 -

Geçen sayıdan devam)

İzzet AYDEMİR

Ana yurdu Kuzey Kafkasyadan ayrıldıktan bir asırdan fazla bir süre geçmesine rağmen Çerkes toplumu bugün bir çok şeylerini yitirmelerine rağmen halen bir etnik gurup olarak ayakta durabilmişlerdir. Bu Çerkesler için öğünülecek ve üzerinde dikkatle durulacak bir durumdur. Dünyada hiç bir millet aynı koşullar altında Çerkesler derecesinde milli varlıklarını sürdürmeye muvaffak olamamıştır. Her ne kadar vatanlarından ayrılmış veya istilaya uğramış ulusların çerkeslere nazaran çok daha güçlü durumlarda buldukları ileri sürülebilirse de, bu ulusların içinde buldukları koşullarla çerkeslerin içinde buldukları koşullar hiçbir zaman eşit değildir. Çünkü Çerkesler ana vatanlarında buldukları asırlar boyunca sürekli olarak çeşitli güçlü ve barbar milletlerin saldırısına uğramış, bu çetin devrelerde ancak yok olmamak için amansız bir savaşa girişmekten başka birşey yapamamışlardır. Kafkasyanın jeopolitik yapısı redeniyle Çerkesler hiç bir zaman sürekli bir barış içerisinde yaşamamışlardır. Feodal halden millet haline girememiş, bir milletin yaşaması için gerekli milli yazılarını ve milli kültürlerini kurup geliştirememişlerdir. Onları ayakta tutan tek şey doğuştan benliklerinde mevcut olan hasletler, çok kuvvetli gelenek, görenek ve mücadele güçleridir. Göç sonucu dağıldıkları ortadağı memleketlerinde içinde yaşadıkları ulusların gelişmiş, çok yönlü ve baskılı kültür ortamı içerisinde yeniden bir var veya yok olma mücadelesine girişmişlerdir. Bu nedenle bugün isimlerini rahmet ve şükranla anacağımız nice çerkes aydınları örnek çalışmalarında bulunmuşlardır. Fakat herşeye rağmen Çerkes aydınlarının büyük çoğunluğu bu mücadele dışında kalmış, hatta büyük bir kısmı bu idealist zümreye karşı çıkmış, onların çalışmalarını baltalamış, doğayısıyla çerkes toplumuna karşı affedilmeyecek ihanetlerde bulunmuşlardır. (Çerkeslerin bu konudaki çalışmalarını aynı yazımızda sunacağız.) Bugün dahi bu uğurda gaba sarfeden aydınlarımız aynı duruma karşı karşıya bulunmaktadır...

Bugün Türkiye'deki Çerkeslerin durumlarını daha iyi anlayabilmek için bazı illerimizdeki Çerkes köylerini incelemek yararlı olacaktır. Aşağıdaki tablo okuyucularımıza az da olsa bu konuda bilgi sağlayabilecektir.

Adana ilindeki Çerkesler
Ceyhan ilçesi köyleri : Büyük Mangıt köyü (1519 Nüfusun 530 u Çerkes olup bunlar Şapsug ve Abazalardır.)

Çiçekli (Hilmiye) (131 Nüfusun 53 ü K. ve A.)
Çokçapınar (422 Nüfusun 124 ü V.)

Hamdilli (1291 Nüfusun 413 ü A.)
Küçük Mangıt (311 Nüfusun 46 ı Ş. Ab.)
Sarınbahçe (2.200 Nüfusun 417 si K. Ş.)
Ağaçlı (Çeçen Anavarza) (309 Nüfusun 125 i Ç.)
Değirmenli (Şevkiye) 676 Nüfusun 212 si V.)
Gönlüce (Karamezar) 404 Nüfusun 116 sı A. K.)
Adapınar (Çerkes Karamezar) (691 Nüfusun 227 s Ki.)

KADİRLİ İLÇESİ KÖYLERİ :

Çınar (703 nüfusun 316 sı K. A.)

Adana bölgesine gelen Çerkeslerin çoğunluğu daha önce Balkanlara (Romanya, Yugoslavyaya) yerleşmiş bilahare oralaradan Adanaya gelip yerleşmişlerdir. İklimin çok sıcak ve malarya hastalığının yaygın olduğu o devrede nüfusun yarısından fazlası kınılmıştır.

Genellikle Türkiye de milli benliğini en çok ve en hızlı yitiren Çerkes toplumlarından bir kısmı bu bölgede yerleşmiş olanlardır. Halen gençler arasında dil bilenler çok az olduğu gibi Çerkes düşünleri de hemen hemen yapılmamaktadır. Yapılan tahminlere göre Adana ili sınırları içinde köylerin dışında 10.000 kadar Çerkes yaşamaktadır. Bu köylerin hemen hepsi göçmen Çerkesler tarafından kurulduğu halde bugün köylerdeki Çerkes nüfusu çok azalmıştır.

Bu duruma göre Adana köylerinde 2569. il sınırları içinde de 10.000 olmak üzere Adanadaki Çerkes nüfusu 13.000.e yaklaşmaktadır.

AFYON İLİ :

Dinar İlçesi Köyleri : Yapıtlı 477 nüfus, Genceli 375 nüfus, hepsi çerkes ve Şapsug.

İhsaniye İlçesi Köyleri : Sarıcaova 274 nüfus, hepsi abedzah, Yenice 329, A. Ş. Bj.

Afyon iline gelen Çerkesler 1864 ten sonra İzmir'e ve oradan da buraya gelip yerleşmişlerdir. Köylerin hepsi Çerkesçeyi bilirler, geleneklere uyulur, Yapıtlı ve Genceli de düşünlerde Çerkes oyunları oynanmaz Sarıcaova ve Yenice de kısmen oyun yapılır.

Bu duruma göre Afyon köylerindeki Çerkes Nüfusu 1453 buna il ve ilçelerdeki 2500 kadar nüfusu da eklemek gerekirse Afyon il sınırları içindeki Çerkes nüfusu 4.000 e yaklaşır.

(Devam edecek)

(x) Nüfuslar 1965 sayımı esas tutularak hesaplanmıştır.

Açıklama : Abedzah A. Şapsuğ Ş. Abaza Ab. Kaberdey K. Vubuh V. Besleney Be. Bjeduğ Bj. Çeçen Ç. Lezgi L. Asetin As. olarak anlaşılmalıdır.

ŞİİR.

BİLİNMEZ Kİ

İsmel Ö.

Yıllar boyu
Yüzyıllar boyu
Gümüş savatlı eğerlerin
Kalpakların,
Gümüş kemerlerin
Geçtiği dağ yolları
Serinletir Kuban'ın Yiğciğ'in buğusu
Şenlendirir Terek'in Baksan'ın
Uğultusu.....
Yine geçer bu yollardan
Yaşlısı, genci, insanlar.
Oşhamafe doruğundan,
Bakmak gelir
Anadolu bozkırına,
Arabistan kumlarına.....
Yitiğini arıyor
İki büklüm yaşlılar
Çocuk der; «Görebilsem
«Olur muyum bahtiyar
«Dedemin anlattığı
«Göçmen turna katarı
«Nerededir acep şimdi.....»
Öteler sisli, öteler uzak.....
Görünmez ki,
Nerededir «Göçmen kuşlar»
Bilinmez ki.....
İnce dağ yollarından
İniyor Çarşamba'ya
Bafra ovalarına,
Yaşlıcı, genci, insanlar.....
Uzakları yırtarak
Enginleri delerek

Bakmak gelir
Abhaz ovalarına,
Şeyem yaylalarına
Atalardan duyulan
«Vatan» nerededir şimdi,
Acep hangi yöndedir.
Karadeniz,

engin

sisi

uzaktır.

Görünmez ki.....
Nerededir «Kutsal Vatan»
Bilinmez ki.....

Çerkes Dili Üzerine (x)

Şortan A. den
Çeviren : Phontarşe

Son günlerde dilimiz sık, sık söz konusu edilir oldu. Gerçekten önemli de. Ne mutlu dili her konuya hakim uluslara.

Çerkesçe, henüz tüm konuları kapsayabilmiş bir dil olarak düşünülemez. Ama onu; cılız, dar, gelişmemiş olarak görenlere de hiç bir şekilde katılmıyoruz. Çerkesçe'nin ne denli güçlü, ne denli geniş olduğu bir çırpıda anlaşılır: efsaneleri okununca. Yer yüzünde ikibin beşyüzyü geçkin dil vardır. Ancak içlerinden çok azı Nart Efsanelerine benzeyen efsanelere sahiptir. Gerçekten güçlü dilimiz. Arapça ve Türkçe ile yüzyıllar süren ilişkilerine rağmen, güçlü olduğu için kendini koruyabildi. Doğru. Dilimiz; tekniğe, psikolojiye, felsefeye pek yakın değil. Ancak bunların tümünü yalnız kendi dilinin gücü ile verebilen hiç bir ulus yok yeryüzünde. Bir hayli güçlü sayılabilen Rusça bile yabancı dillerden yüzlerce kelime almıştır. Ama, alırken kendi ses uyumuna, kendi dil özelliklerine uydurmuş kendi dili için de eritmeyi başarmıştır.

Dilin sahibi halktır. Yaratan da odur. Çerkes'er bir gün gökyüzünde uçan bir nesne görürler. Çok eski bir çerkesçe kelime olan «gemi» ye «uçan» ekleyerek «uçan-gemi» adını verirler ona. Trene «ateş arabası», bisiklete de «ayakla koşturulan» dedi halk rahatlıkla.

Yelberd Hasan'dan duymuştum: Greydere onu ilk kez, gören köylüleri başkanı ve sürünen anlamına gelen «traktör» demişlerdi. Bir süre de kullanılmış. Ta ki onu

beğenmeyen birinin «greyderi», gazete ve dergilerde özellikle kullanmasına kadar. Derken halkın koyduğu ismi unutulmuş. Daha doğrusu zorla elinden almışlar halkın kendi kelimesini.

Bu örnekleri şunun için veriyorum:

Çerkesçe; yeni doğduğu, yeni dil olduğu günleri geride bıraktı elbet. Şimdi gelişmekte, kendinde olmayanları olanlardan almakta. Haklı da Ancak aldığı kelimelerden kendine göre yenilerini türetmiyor. Hatta onları kendine uydurmak gayretini de göstermiyor. Böylece, kulağı tırmalayan kendi özelliğini göstermeyen, sivri kelimeler olarak kalıyorlar dilin içinde. Ama bu, Çerkesçenin değil; dilin ve önemini kavrayamayan yazarların, bilim adamlarının suçu.

Çok eskiden, Çerkesçe'nin grameri konusunda ilk çalışmaların yapıldığı sıralarda H. V. Yakovlev «Yabancı dillerden alınan kelimeler, olduğu gibi yazılmalı ve okunmalı» demişti. Halâ o prensibi güdüyoruz, doğru olmamasına ve doğru olmadığını bilmemize rağmen.

Örneğin; Çerkesçe de R ile başlayan hiç bir kelime yokken nereden geldi Rusya, Ramazan, Rahmet kelimeleri Çerkesler çok eskiden beri Unsey derlerdi Rusya'ya. Ama bu «Çerkesçe R ile başlayan kelimeleri alamaz, anlamına alınmamalı. Elbetteki alacak. Hem gerekli de dilin gelişmesi için. Ancak dilin kurallarına uyuarak yapılmalı bu. Rusyaya Unsey dediği gibi. Çok yerinde söylemişti. Hakuşe Andery bu konuda: «Kendilerine bir köle alabilmek için başkalarına köle olanlar» derken.

Millet, yurt isimlerinin Çerkesçeye uygun yerleşik şeklini bırakıp o ulusların söylediği gibi kullanmaya kalkmaları hiç affetmemek gerek. Hiç anlamıyorum dilimizdeki kullanılışını bırakıp ısrarla «Türkiyye, Suriye; demek gerekir» diye tuturanları. Bilmeyorum, derin orman anlamına gelen, güzelim «Mezku», dururken neden Moskva dediklerini? Niye değiştirmiyor diğer uluslar (İngiliz, Fransız, Alman) Moskay deyişini? Nye Moskva demiyorlar ruslar gibi.

Ruslar bizim gibi davranmıyor bu konuda. Bir sürü kelime var birden aldıkları; ama kendi dil kurallarına uyumlayarak kullanmıyorlar. Örneğin; ezelden beri Çerkes bölgesi olan, Psifabe'yi, (sıcak su) Piyattaorsk şeklinde söyleyip yazıyorlar.

Bizce Çerkesçenin diğer dillerden aldığı kelimeler ilk almış şekliyle, yıllarca benimsenerek kullanıldığı şekli ile bırakılmalı ki bir kelimeyi anlayabilmek için, insan yedi dereden su getirmemeli. Bu önerim Çerkesçenin kendine uyumladığı, zamanla kapıldığı kelimeler için. Peki henüz aldıkları?

Bu konuda ya dilde ilk kullanılış şeklini düşünmeli ya da alındığı dildeki kullanılış yerini, anlamını araştırarak nasıl en uygun olacağı konusunda karar vermelidir. Demek istediğim; başka bir dilden alınan kelimenin, aslı Çerkesçeye uyuyorsa, olduğu gibi alınmasında dil açısından sakınca görülüyor, yarar umuluyorsa; değiştirmiş olmak için değiştirilmesi işgüzarlıktır.

Kimi arkadaşlarımız dilimizi öyle düşük durumlara sokuyorlarki çeviri yaparken, şaşırıyor insan. Kelimelerin hiç birini düşürmemek, olduğu gibi çevirmek gayretine kapılıyorlar ve anlamı toparlamak, cümleyi bağlayabilmek için vermedikleri şekil kalıyor dile. Bence çevrilen kelimeler değil anlam olmalıdır. Ne kadar yerinde Gogol'ün «Çeviride anlama yaklaşabilmek için kelimelerden uzaklaşmalı» sözü.

Bir örnek vereyim bu konuda: Rusların bir sözü dizileri vardır efsane karşılığında kullandıkları, «ağızdan ağıza yayılan hikayeler» çok garip bunu olduğu gibi çevirmeye kalkmaları. Anlamıyorum yabancı bir kelimeye niçin bu kadar özlem duyduğumuzu Çerkesçe tüm bu söz dizisinin anlamını tek bir kelime ile verebildiği halde, (or-uate) Aynı derecede kötü değil mi radyodaki şu konuşma: «Şimdi dinleyin kafe oynanan parçaları. İcra eden Kaşırğa Kuarçe «Niçin şöyle olmuyor, Şimdi kafeler çalınacak. Mızıkacı «şınao) Kaşırğa Kuraçe.»

Bu tip hatalar, bu konuda en az bizim kadar gayret eden Oşhamafe dergisinde bile görülüyor zaman, zaman. Bunları görenler, duyanlar üzülmez mi; «Bu kadar güçsüz mü benim dilim, demez mi?

Hayır güçsüz değil Çerkesçe. Oşhamafe'de biliyor bunu. Hatta defalarca kendisi gösterdi bunu bize. Çok sevinmiştik Hakun Bansa'nın Oşhamafe de çıkan «Bitki isimleri» yazısına. Beşyüzü aşkın bitki ismi vermişti Çerkesçe. Kaç tanesini biliyoruz biz? Az. Çok az. Yazarlar bile ana dilimizi tam anlamı ile bilmiyoruz. Gazeteler radyoyu radyo gazeteleri suçluyor. Asıl suçlu ikisini de besleyen bizler değil miyiz? Sinemamızın, tiyatromuzun da dili en güzel şekli ile sunmadığı bir gerçek. Ama piyesleri, senaryoları yazarlar bizler değil miyiz? Biz; yazarlar, gazeteciler, dil araştırmacıları, öğretmenler...

Karamazın bir yazısında «Fantazi her dilde kullanılıyor. Bizim de kullanmamızda hiç bir sakınca yok» demişti. Son yıllarda ise «Artık rusça anlatılabildiğine göre bu grek kelimesi çok gereksiz» şeklinde değişmişti görüşü. Haklı elbette, gerektiğinde alınmalı gereği kalmayınca da bırakılmalı.

Anadili yüceltmek te düşürmek te ulusun kendi elindedir. Ve bu konuda büyük bir basamaktır halkın tümünün kendi dili ile okuyup yazabilmesi. Bu konunun her açılışında harpten dönen bir çerkes gencini hatırlarım. Çerkesçeyi' anadilini unuttuğunu söylüyor, rezil bir şekilde rusça konuşuyordu. Böylesi de çıkabiliyor aramızdan.

Evet kimi zaman duyuruz, okuduğumuz da olur; küçük dillerin kaybolacağını, unutulacağını, tüm dillerin tek dile indirileceğini. Olabilir, belki bir gün. Ama ne günümüzde, ne ondan sonra. Ben çok beğenirim Gamzatov Resul'ün bu konudaki benzetmesini. Yıldızlar olmasaydı, yalnız başına ay, gökyüzünü bu kadar güzel gösteremezdi.

Buydu, benim, bugün için söylemek istediğim...

(x) Oşhamafe'den özetlenerek çevrilmiştir.

FOLKLÖRÜMÜZ VE ÖTESİ

Fransuzcadan Çeviren :
Dr. Vasfi GÜSAR

Yazan : AYTEK NAMİTOX

Dil bilgisi yönünden Folklorun önemi bilgilerin dikkatini çekiyordu. Fakat folklor dayanağını sadece bu bilime dayamıyor, bundan daha çok ethnologie faydalanıyor. Kafkas folkloru çok zengin fakat muhafazakardır. Kendi durumu Avrupada olduğu gibi henüz incelenmemiştir. Bununla beraber her hangi bir inceleme tarih ve ethnographie bakımından pek önemli bir ilgi taşır. Bu konu benim (çerkeslerin asılları - kökleri) yani (Origines des Circassiens) adlı kitabımın ikinci bölümünde daha genişletilmiş bulunduğu için daha fazla bilgiyi doğru bulmuyorum, yalnız kısacasını belirtmek isterim.

Bazı çerkes folklor çeşitleri Avrupanın çeşitli memleketlerinde bulunan ve bu gösterilen folklorlarla karıştırılıyor. İrlanda şiirlerinde «kadınların söz savaşı, tartışması» ında De L'Ulster, (Festin de Briertu'nun şöleni) inde şöyle anlatır :

«Kahramanların kadınları, kendi fazilet ve temiz namuslarını ve kocalarının şeref ve yararlıklarını, üstün varlıklarını övmekte yarışır ve medhedirlerdi. Bu gelenek aşağı yukarı Çerkeslerininkini hatırlar. Bunlarda kadın Masistirler, kahramanlıklarıyla işaretlenirler ve şeref mevkiine yükselirler.

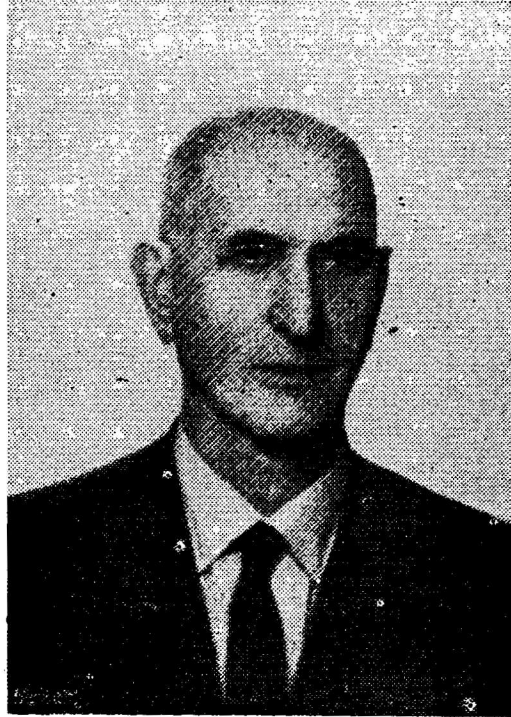
Diğer seltlerde (Celtic) bir ev sahibi kendini ziyarete gelen ziyaretcinin gelişinden daha dokuz gün geçmeden çerkeslerde olduğu gibi misafiri sorguya çekip öğrenmek uygunsuzdur. Fransada ve İngilterede Kralların dokunmakla hasta'ları iyi etmekte kudretli oldukları biliniyordu. Asil (köklü) kişiler de bu kuvvete sahiptiler. Mesela Britanya.

Ernest Renan (Souvenire d'enfance - çocukluk anıları) ında bir vilayet soylusu (asil kişi) kendi tükrükü (salyesi) ile bir yere sürmesi, dokunması ile bir zayıf yada hastayı nasıl iyi ettiğini hikâye eder. Çerkesler de özellikle Ubikhlerde yeni doğum yapmış Prenslerin tükrüklerini almak için hasta çocuklar getirtilermiş (Goase ups). Fransada, İtalyada, Çerkesyada gençlerin, yeni evlilerin düğün odaları etrafında geceleyin patırdı yapmaları tuhaf değil midir? Bu Fransız Charivari (gürültülü yuha'arı) Pariste 1937 yılında yapılan Milletler arası birinci folklor kongresinde Paul Fortieu tarafından verilen raporda belirtilmiştir. Aynı gelenek Casse (eski İtalyanın Ligorya eyaleti halkı) da ve Ligurlarda biraz kabul edilmiştir. Avrupada yaşayan gençlerin mevsimlik soytarları gibi vahşi hayvanların, özellikle kurtların kılıklarına girmeleri az bir süre önce Çerkeslerde de vardı. Yakın tarihte Spartalılarla Çerkeslerin bu gelenek benzeyişleri kaldırılmıştı.

Herodot; gençlerin ihtiyarlara olan saygılarını belirtir ve «Eğer bir genç bir yaşlı ile karşılaşarsa yolu ona bırakır. İhtiyar, orada genç bir kişinin bulunduğu yere gelir»

se genç kişi ayağa kalkar der. Strabon: Kafkas Alanilerini de (bu günkü Dağıstanlıların ataları) bu durumu taşıdıklarını ve ihtiyarlar için sonsuz saygıları olduğunu belirtir. Onlar yalnız kendi ihtiyar akrabalarını değil umumiyetle diğer ihtiyarlar arada aynı şekilde hareket ettiklerini ve özellikle Çerkes ve Kuzey Kafkaslılara benzediklerini ekler.

Savaşta giyinişlerin kırmızı olması, karısını sığanağa kavuşturması, çocukların terbiye ve azarlamasında (tekdir) bütün vatandaşların selahiyeti bazı hatalar yaratır. (Eğer dövülmüş çocuk babasına iltica ederse bu sefer baba onu tekrar azarlar). Başkalarının at, arabalarından faydalanıp sonra tekrar yerine konulması, kaba kişi o'na korkusu, narın bir endama malik olma gayreti gibi (Lacedemoniens - Lakedemon) lerde görülen gelenekler çerkeslerinkinin aynıdır. (Meselâ Xenophon'un La Republique des Lacedemoniens'in eserine bakınız). Fransız tarihçilerinden Fostel de Coulanges'e göre eski Yunanlılarda dul kadın ikinci defa evlenmek isterse mutlaka ölen kocasının en yakın akrabalarından biri ile evlenebilirmiş. Bu TEVRAT'ın özel kanunları JUSFİ'de görülür Aynı ile Çerkeslerde de görülen bir belirti.

Mesum Prof. Aytekin Namık

Hellenik Giriş te dini sihircilik tebliğleri bilinir ve eski Yunanlılarda bazı dini ayinlerde ve milattan üç bin yıl önceleri Mezopotamya'ya dayanır. Mutluluk devrinde Çerkesyada küçük çiçek hastalığı esnasında muvazi (paralel) büyük rol almıştı. Hastalar bir salıncağa konur ve hastalığın belirtisi ruhun gönderilir. Roma din adamları Çerkeslerde mevcut olan ve yurdun pek şiddetli tehlikelere maruz olduğu zaman Şefin kurban adaklarını normal sayarlar. (1937 Paris de yapılan Milletler arası birinci folklor kongresinde TY LIYE adı altındaki tebliğlerime bakınız!).

Bu durumlara göre Thraco - İlyrien (Serakel - illerya) ve göze çarpan Çerkes folklerinin bugünkü dünya folklorları ile beraber paralel (muvazi) yürümesi önemli bir yöndür. Burada sosyal organizasyonda, karakter, gelenek, ve Seit (Celtes) kadının aynı ile Çerkeslerinkinin durumu gözle görünebilir bir benzerlik gösterir. Kadınların çokluğunda genel ve pek eski bir eğilim vardır. İtalyalı seyyah (turist) Interiano (15 inci asır sonu) raporunda Çerkeslerin tümünün Hıristiyan olduklarını yazar ve çok kadınları vardır der. Vaktaki Macar dört vâiz kardeş 1235 yılında TAMAN (Matica) a geldiler. Pernsi ve Yunanca (Grec) dili ile ibâdet eden ortodoks bir millet buldular. Bununla beraber hıristiyan prens bu hıristiyan çerkeslerden yüz kadar kadını bir tarafta idare eder buldular.

Trakya (Serakya) da insanların çok zevcelik (Polygamie) Hérodote tarafından (Thracas - Serake) in güneyindeki kollarda ve başlıca (Sirts) sint ve Meot (Mutve) de görülür. (mukayese ediniz Sindes ve Maites'ler Çerkeslerin ataları idiler. Meot'lar Stroma nehri etrafında otururlardı. Sind adı Ejeduş'arın bir şehri olan (Sindjiy) den başka Kafkasyada buna delalet edecek bir şey kalmamıştır. Bir de Ubukhlar, Kafkas sıra dağlarının kuzeyinde oturan çerkeslere özellikle ABZAKH lere (Sindişva) derler.

Fakat Yunan tragique (trajik) yazarı Euripide (Andremapue 215) ciddiyetle bu tesisleri bütün Thraces (Serake) lerde buldu. Komediye yazar ünlü Serake (Serikas) Menandre bir piyesinde bir (gete) serake (Theraces) kölesini konuştu: «Biz Trakya (Serakya) lılar şu kadarız. Biz diğer (gete) ler daha çokçayız. (Çünkü ben Geteyim ve ben aşımı zafere ulaştırdım. Biz temâmile duruş modeli değiliz ve ekleyiniz onlarda 10 - 12 kadın sevinçle tutuklanmışlardır. Bununla beraber mubalâğa edilemez. Çünkü eski yazar Hareclide Pontique'in serakya (Theraces) da 30 kadın ile evlendiğine dair şahidimiz vardır.

Poligami (Polygamie) (Troide) de de görülmüştür. Priam'ın bir çok kadınları vardı. Med (Medes) lerde, Selt (Celtes) lerde Libyada (Libyans) aynı ile fikrime uyarak Fransız (Ligur) larda ve sairede. Fakat Çerkes'er rekor kırdılar. Onlarda bazıları 40 50 kadınla evlenmeden ölürse onlar için (kendi yaşantısını ve varlığını yaşamadan öldü) diye hıçkırarak ağlarlardı.

Konasının ölümünde hangisinin daha çok sevdiğini öğrenmek için bu kadınlar arasında büyük münakaşalar, kavgalar çıkardıklarını Hérodote bize Trakya (Theraces) kadınlarını mevzu (konu) yapar. Bu teveccühe karar vermek için şereflî bir ağızdan hüküm vermek ve arkasından kocasının mezarı başında kurban kesmek ve onunla ilgili

lenmektedir. Kadınlar tarafından Mâbut adına kesilen bu istekli kurban arılar (Ariens) de, Hintlerde ve diğer bazı milletlerde paralel olarak VOLGA üzerinde oturan toplumlarda (Arapların şahadetlerine göre) bir savunma olarak Çerkeslerde tanınır. Çerkeslerde tanınır. Çerkeslerde eski kasidelerde, gerçek delillerde mesela bir ağıtta (Ghibze), Kuçukupşın karısı şöyle der: «Eğer sen ikinci kadınla evlenmeseydin senin için bu çelik bıçak darbesiyle kendimi öldürecektim». Ve en sonunda Çerkesya mezarlarından şerefleri ile gömülmüş kadınların cesetleri meydana çıkarılmıştır.

Serakyada özellikle Traus (bir serakes kolu) bazı görüşlerde bilhassa Selt (Celt) lerde dikkatle gerekir bir gelenek vardır. Hérodot'un notuna göre (vaktâki bir çocuk doğduğu zaman ebeveyni onun etrafında otururlar ve onun yaşantısı süresince geçireceği anları, insanca tabiatlarını, kaderi üzerinde can sıkacak durum ve nedenleri sererler ve inleyerek ağları aksine eğer bazıları ölürse sevinç içinde onu yere korlar ve neşe içinde dururlar). Bu gelenek hâlâ Kafkasyada vardır. Fakat Strabon bile dediğine göre ancak belli bir kaç halkta vardır. Fakat biliriz ki pek eski çerkeslerde ve bilhassa Ubukhlarda bu âdet görülmektedir. (Manyas bölgesinden bir çok Ubukhlar kendilerinin bu geleneği ait yazılar getirdiler). Hérodot (Hérodotes) un gerçekte açıkladığı gibi (Çerkeslerde doğuma ağlanır, ölüme sevinilmiştir).

PEK ESKİ MISIR VESİKALARI

Geçen Sayıdan Devam)

21 HESEF

Dr. M. Ali P. HALUZ

Bir İngiliz dergisinde (The committee of the exploration fund Maps of ancient As Aspecial pulication) «Mısır'ın eski eyaletleri ve hakimleri» adı altında yazılan yazıda eyaletlerde ya da bölgelere Yunanca (Nomoi) yerli halk tarafından da (Hesep) dendiği yazılmıştır. Çerkes dilinde (hes) muntka, bölge anlamında olup buna (P) harfi eklenerek bölgenin ya da ekilmiş toprakların sınırı kastedilmiş olur. Çerkesyada (Hasev bölge) ve (Tub yi has - Tub bölgesi) adları ile adlandırılmış bölge adları göze çarpıyor.

22 ATEV

Atev: bir çok çeşitli şeyleri kapsayan başlık, hem de kutsal başlık. Bu başlık iki deve kuşu tüyü, boç boyunuzu, eiderha ve saiz bir çok eklemeleri ile güzelleştirilen bir başlık taçtır. (Diksiyonerde Atev maddesine baş vurunuz). Temelinde her biri bir hiyeroglif harfleri olan bu kısım'ının her biri bir başlık üzerinde bir anlam taşır. Bizce istenen yön çerkesçe (At) kelimesinin yığın, küme, toplanmış şeyler anlamında olduğunu ve (Atev) kelimesinin de esas temele uygun olarak (yığın halinde bulunan) bir şeye dendiğini belirtmektedir.

23 OUNER - NES

Yunan şivesine çevirerek (Uranun) biçimine dönen ve bu gün belli bir gezirin adı olan eski Mısır'ın (Uernes) kelimesi gecenin her bir saatinde, güneğin kendi yolu üstündeki gök boşluklarından geçmesini ve belirli bir yerde bulunmasını belirtir. Bu yer ve mesafe de ruhlar tarafından ekilmiş bir cennet tarlasına tesadüf edermiş. (Dict.

Sh 252) Çerkes dilinde (Ue) veya tarif harfiyle (uer) gök, feza ve (nes) ise yakınlık, komşuluk ve varış anlamlarını belirtir. Bu iki kelimenin dilcilik kaidelerine uygun olarak (uneres - vuneres) şekline sokulması halinde (göke yakınlık) anlamı çıkar.

24 VU VU

Diksiyoner bu kelimenin pek eski Mısır'a ait büyük bir köpeğin adı olduğunu yazıyor. Çerkesçe (Vu vu) şiddetli ses çıkaran her şeye denir, ve (Vuvumakerpeuçi) derler ki dehşetli bir sedâyı imâ eder ve bu adın bu gibi bir sedâyı, sesi çıkaran köpeğe verilmiş olduğunu pek normal bulmak gerekir.

25 Büyük Kafkas Seddi

(La Grande Muraille de Caucase)

Dünya tuhafıklarının (acâibi dünya) sekizincisi olarak tanınan bu büyük sed cemat ve azameti nisbetinde iddiamıza şahadet edebilecek bir mevkidedir. Biz bu konuyu 1832 yılında (Bestuşer Marlinsky) imzasını taşıyan bir mektup'a açıklayacağız. Ünlü gezici kendisinden yirmi altı yıl önce bu büyük seddi (barajı) çok derin bir incelelikle gezen Restuşef Marlinsky'nın bu konu için yazmış olduğu bir mektubunu burada açıklamakla yetineceğiz. Bu mektupta diyor ki:

..... bu seddin (barajın) merak çekici bu hali de pek eski olduğuna delil olmak üzere (Denon) un Mısır ehramlarında görülen bir özelliğin burada da aynı şekilde olması, yani kemerden yoksun bulunması keyfiyetidir. kulelerin su kaynaklarına veya havuzlara kadar giden bütün kanalları, izbeler arasındaki yolları sonlarına kadar izlediğim halde hiç bir kemere ras gelmemeliğim bende şu kanıyı belirtmiştir ki bu pek üstün eserin yapıcıları henüz kemer yapmasını bilmiyorlardı. Vâkıa Derbent şehri (Kuzey Kafkasya doğusunda hazar denizi kıyısında bir şehir'in eski kapılarında kemerler bulunursa da Derbent kapıları İran hükümdarı (Husrev) zamanında ve Kafkasyanın kiler ise ondan pek çok önce - hattâ miladi altıncı asırdan önce - yapıldığı düşünülebilir. Biz burada bu konu üzerinde çok durmak istemiyoruz. Yalnız şu var ki dünyanın en acip en tuhaf binalarından sayılan İhramlar ile Kafkas büyük seddinin aynı bir mimari tarzında inşa edilmiş bulunması söz konusu üzerinde bulunduğumuz Çerkes - Mısır eski tarihsel münasebeti teyit etmeye yeterli olmasıdır. Kur'ani kerimde belirtildiği üzere Zulkarnayn'ın (Yacuc ve Macuc) saldırısına karşı yaptırdığı sedler ihtimal ki Arapların (Babulevrap - kapıların kapısı) dedikleri (Derbent) şehrinin ikinci derecedeki adıdır.

(Aleksandr Duma) ya göre büyük Kafkas seddinin eni arabaların geçişine müsait bir genişlikte ve boyu Hazar denizinden Kara denize kadar uzanır bir seddir.

(devamı var)

Ethem Pşov (Çerkes Ethem)

İzzet Aydemir

(Karacabey, Emre Köyü 1880 — Amman 1950)

Türk tarihlerinde Çerkes Ethem adıyla anılan Ethem Pş'ov Bursa ilinin Karacabey ilçesinin Emre köyünde 1880 yılında dünyaya gelmiştir. Babası Çerkeslerin Şapsug dalından Ali beydir. Babasının en çok sevdiği ve yanından ayırmak istemediği Ethem küçük yaşından beri Çerkes eğitiminin etkisinde kalarak saygılı, dürüst, ağır başlı; fakat daima kabına sığamıyan, çevresindeki herşeyi bilip, öğrenmek isteyen bir yaratılıştaydı. Babasının etkisiyle düzenli bir öğrenim yapamadı. Halbuki buna karşılık ağabeyleri askeri okullarda okumuş, Türk Ordusunda birer subay olarak görev almışlardı. Uzun süre Çerkes geleneklerinin bir gereği olarak ata binmek, silâh kullanmak gibi ata yadigârı sporlarla uğraşmış çevresinde kalmış ve nihayet 19 yaşındayken Harbiye Nezareti süvari alayına katılmış, bir süre sonra da başçavuş olmuştur. Hemşerisi Kuşçubaşı Eşref Sencerin yardımıyla Bakırköy Süvari Zabit okuluna girmiş, kısa bir sürede zabit vekili olarak görev almıştır. Kuşçubaşı Eşref Sencer'in, komutasında ve Balkan savaşında Edirneye giren kuvvetlerde zabit vekili idi. Aynı devrede Çürüksulu Gürcü Mahmut paşa kolordusunda Karargah muhafız bölüğünde, daha sonra Çerkes Rauf Orbay'ın maiyetinde İran seferinde, kısa bir süre de yine Kuşçubaşı Eşref Sencerin kurduğu o zamanki Osmanlı İmparatorluğunun gizli istihbarat servisi olan teşkilâtı mahsusada başarılı hizmetlerde bulunmuştur.

Fakat Ethem'in en büyük ve başarı devirleri Türk Kurtuluş Savaşı sıralarına raslar. Bu devrelerdeki çalışma ve başarılarına ait Türk literatürlerinde oldukça geniş bilgiler mevcuttur. Bunları burada tekrarlamıyoruz.

ETHEM'İN SÜRGÜNDEKİ YAŞANTISI

Ürdünde kaldığımız sürede Çerkes Ethem hakkında bazı araştırmalarda bulduk. Gerek Ürdün ve gerekse Suriyede Çerkes Ethem'i tanıyan, onunla az çok ilişki kuran hemşehrilerimizin onun hakkındaki fikirleri çok olumlu. Bir memlekete bu kadar hizmette bulunan bir insanın bu derece insafsız bir şekilde geri plâna itilmesi, hele onun yaradılış ve davranışlarıyla asla bağdaşmayan bir şekilde suçlandırılması nedenini

bir türlü anlayamıyorlar. Onların; onlar gibi halâ Türkiye'de pek çok hemşehrilerimizin de anlayamadığı durumları, Ethem'in şahsında Çerkes toplumuna, yöneltilen çirkin davranışları anlatıyorum onlara. Sırası gelince bizim gibi birçok Türk aydını da olayların gerçek yönlerini açıklamaktan geri durmuyorlar...

Kurtuluş savaşı sonrası Yunanlılara sığınan oradan da Yunanistan'a sürgün edilen Çerkes Ethem Selanikte daha fazla kalamıyor. Bunun en büyük nedeni orada kendini bir sığıntı durumunda hissetmesi. Irak'a geliyor Ethem. Bir süre oralarda kalıyor fakat huzur vermiyorlar kendisine. Aleyhinde bazı davranışlara girişiliyor. Iraka hakim olan İngilizler Ethem'e Ürdüne gitmesini orada Çerkeslerin nüfuzlu ve itibarlı olduğunu söylüyorlar. Gerçekten de Ürdünde durum öyle. O sıralarda Haşimi hanedanının son meliki Emir Abdülillâh Arapların çoğunlukta bulunduğu Salt şehrinde oturuyor. Araplar istemiyorlar kendisini, türlü entrika ve saldırılar Abdülillâh'ı huzursuz etmiş, bu durumda Çerkeslerin davetini sevinçle kabul ediyor. Amman şehri yüzde yüz Çerkes, Çerkesler tarafından yedi tepe üzerine kurulmuş, bakımlı, temiz, her bakımdan güvenliğe sahip... Tabii Emir tam anlamıyla medyunu şükran Çerkeslere. Yardımcıları, küçük askeri birliği, muhafızları, yöneticileri hep Ammanlı Çerkeslerden. İşte böyle bir ortamda geliyor Ammana Çerkes Ethem. Kendisinin her türlü ihtiyacı sağlanıyor ve yabancılara sığıntı olmaktan kurtuluyor. Bu arada Ağabeyisi Reşit te oradadır. Reşit kültürlü, inatçı ve mücadeleci bir insan. Türkiyeden haklarını almak için durmadan çalışıp duruyor. Atatürk'e bir telgraf çekiyor Ammandan. Telgrafta eski silâh arkadaşlarının ne durumda ve nerelerde, hangi şartlar altında yaşadıklarının bilinip bilinmediği soruluyor. Telgrafa cevap verilmediği gibi Atatürk'e iletilmediği de öğreniliyor. (Bu olay o sıralarda Amman P.T.T. müdürlüğünde görevli Kadri Kurşa tarafından doğrulanmıştır.)

Ethem bu ve buna benzer olaylar karşısında tamamen kayıtsızdır. Kuzey Afrikada girişilen yeni mücadeleler için çağrılıyor, fakat bu ve buna benzer hiçbir teklifi kabullenmiyor. O artık milli mücadelenin hala mağrur, fakat küskün adamıdır. Bütün günlerini evine kapanarak veya kahve köşelerinde oturarak geçiriyor. Hiç gülmeyen, birşey sorulmazsa konuşmayan, sorulunca da kısa cevap verip yeniden susan birisi. Haya-

tında hiç evlenmemiş, evlenme teklifi yapıldığı zaman da bunu her seferinde nazikçe reddetmiş. Onun karanlık noktalarından birisi de bu. Niçin evlenmemiş, veya evlenmek istememiş Ethem? Kimbilir belki de politik yaşantısında olduğu gibi aşk yaşantısında da şanssızlıklar ona engel olmuş. Daha önceleri Türkiye'de sevdiği bir Çerkes kızını alamamış olmasının bunda büyük etken olduğu ileri sürülüyor. Olabilir... Bir gün kahvede otururken Türkiye'den bir akrabasının yakını onu görmeye gelmiş. Ethem kim olursa olsun karşısındakini kuşkuyla karşılayan birisi. Gelen kimseyi ayağa kalkıp karşılamış, eli de belindeki tabancasına doğru uzanmış. Zaten adet edilmiş kim olursa olsun şüpheyle karşılamış Kendisiyle konuşan kim olursa olsun karşısındakinin yüzüne bakmaz, başı önünde gizlice karşısındakinin hareketlerini izlemiş. Ömrünün son günlerini geçirdiği Vadiisir'de (Burası Çerkeslerin en çok bulunduğu Ammana yarım saat uzaklıkta şirin bir kasaba) bir akşam sokakta giderken tehna bir yerde karşısına aniden bir köpek çıkmış ve anında köpeği kurşunlayivermiş. Yanındakiler onun bu atak hareketiyle nişancılığını, hayretle izlemişler. Bir ara niçin herşeyden kuşkulandığını ve huzursuz olduğunu sormuşlar ona. Verdiği cevap çok enteresan. Öldürülmek istemiyorum». Bu düşüncesini iyice anlatmak için de «Ölmek, değil, öldürülmek istemiyorum.» Cevabını vermiş. Ethemin Ammandaki günleri bu şekilde geçerken günün birinde Emir'in emriyle tutuklanmış. Cezaevi ne gönderilmiş. Bir aydan fazla bir süre tutuklu kalmış orada. Fakat hemşerileri hemen nüfuzlarını kullanmış ve Ethem'in serbest bırakılması için emirden gerekli emri almışlar. Durum Etheme bildirilmiş ise de o «Hayır, elbet birşey var ki beni tutukladılar. Niçin tutuklandığının nedenini öğrenmeden buradan çıkmam» cevabını vermiş. Bir problem olmuş Ethemin tutuklanması. O zamanki Emir'in baş yardımcısı Habjako Emin ve başta Emir Abdülillâh olmak üzere bir heyet Ethemin ayağına kadar gelerek kendisinden özür dilemiş ve ceza evinden çıkarılmış. Sonradan anlaşıldığına göre Ethemin tutuklanması dış baskılar sonucu meydana gelmiş.

Ürdündeki kardeşlerinden o kadar yakın ilgi ve yardım görmüş ki onlaar karşı kendisini büyük bir borç altında hissedermiş. «Ben Çerkes olduğumu, Çerkesliğin ne olduğunu burada öğrendim ,ama ne yazık ki çok geç» dermiş. Kurtuluş savaşı sonrası Türkiye'den gelen haberleri dikkatle izlemiş. Bir ara İstiklâl mahkemeleri kurulduğunu bazı de-

ğersiz kimselerin bu mahkemelerde yetkili kişiler olarak görevlendirildiğini işitince telâşa kapılmış hemen ağabeyi Reşiti bulmuş, Reşitle aralarında Türkçe konuşmalar geçmiş Reşit Kâzım Paşanın ismini (Kâzım Karabekir Paşa) birkaç kere söylemiş ve sonra elini Ethemin omzuna koyarak onu teselli edici sözler sarfetmiş.

Çerkes Ethem beyle uzun süre arkadaşlık ve onu evinde misafir etmiş olan ve halen Ammanda ticaretle uğraşan Osman Hasan Neguç birgün Etheme şöyle bir soru sormuş: «Artık geçmişi unutta biraz kendine dikkat et, bak sağlığında yerinde değil, kendini teselli yollarını kendin bulmalısın» demiş. Ethemin verdiği cevap ise şöyle : «O kadar acı ve pişmanlık içerisindeyim ki buradaki hemşerilerim arasında gülünç bir duruma düşmekten korkuyorum. Bu nedenle yalnızlığı istiyorum, yalnız kalınca da iki şeye baş vuruyorum, iyiden iyiye boşanmıncaya kadar ağlıyor ve ağza alınmayacak küfürler ediyorum kendime. İşte beni ancak bu iki şey biraz teselli ediyor, ağlamak ve küfür etmek.»

Güzel, güneşli bir havada hayata gözlerini kapıyor Çerkes Ethem Ammanda. Türkiye'de ölümü hakkında yazılanların aksine cenazesi saray mensuplarının da katıldığı çok kalabalık bir şekilde ve askeri törenle kaldırılıyor. Emir Abdülillâh ve meclis üyeleri bütün Çerkes ileri gelenleri cenaze töreninde hazır bulunuyorlar. Ethemin ölüsü hala Ammandaki Kabartay mezarlığında bulunuyor, Şeria vadisinde bilinmeyen bir yerde değil.

Kabartay mezarlığında onun mezarını bulup fotoğrafını çekmek istedik, fakat çok büyük olan mezarlıkta onu bulmak çok zordu ancak mezarın yerini bilen birisinin olması şarttı. Mezarın yerini bilen muhterem zat ise o sırada rahatsızdı. Bu nedenle bu işi yapamadık' Onun mezarını bulmak pek zor olmayacak.

Ethem hakkında Ürdünde edindiğimiz bilgileri buraya aktarırken henüz açıklamayı uygun bulmadığımız hususlar bulunuyor. Özellikle Ethem'in ağabeyi Reşit beyin oldukça ilginç çalışmaları olmuş. Belirtmemiz zorunlu olan bir hususta Ethem'in Atatürk'e karşı olan tutumu. Ethem, ikbal günlerinde Atatürk'le bir arada iken ona karşı çok büyük bir sevgi ve saygı duymuş. Bu saygı ve sevgi onun sürgün günlerinde de devam etmiş. Bir ara Atatürk'ün hastalığını duymuş onun hakkında ge-

۹۱۸ دن صورتہ آنا اولدیله جریان ابرن
عین سنه لر خا طراتدن : عربیجه سی
مؤسس و قوای ستاره و آردی مفرزادی
عموم قوباندان مریکس ادهم پشاور

Eski yazıya yazılan ibarede :

«1918 den sonra Anadolu'da cereyan eden çetin seneler hatıratından, Garp cephesi müessisi ve kuvayı seyyare ve tedip müfrezeleri umum kumandanı Çerkes Edhem Pşov» deniliyor.

len haberleri dikkatle dinlermiş. Atatürk'ün ölümünden sonra büsbütün ümitsizliğe kapılmış Ethem, bu tarihten sonra artık Türkiye'ye dönmekten hiç bahsetmemiş, kimbilir Türkiye'de genel af çıkmasına, her an geri dönmesi mümkün olmasına rağmen belki de haklı olarak eski silah arkadaşlarından dönüşü hakkında bir davet beklemiş olsa gerek.

İste Çerkes Ethem beyin, Ethem Pişov'un Sürgündeki yaşantısının son kalıntıları da bunlar.

Çerkes Ethem hakkında araştırma yapan bir bayan yazarla konuşmuştuk. Bu bayan Ethem'in Yeşilordu ile onun devrimci yöndeki çalışmalarını konu olarak ele almıştı. Kendisine bu konuda fazla bilgi vermekten kaçınmışım ve o da bana «Yazık bir Çerkes olarak Çerkes Ethem'e karşı bu kadar ilgisiz kalmak anlaşılır şey değil, oysa o Türk tarihinde yeri çok büyük olan bir kişi» demişti. Biz Çerkes Ethem hakkındaki eleştirmeleri yine o konuda çalışmak isteyenlere bırakarak Ethem Paşov'un Çerkes toplumuyla olan ilişkilerine dönelim.

Ethem bey haklı veya haksız Türkiye de Çerkes toplumu tarafından sevilmemektedir. Bunun nedenleri ise açıkça ortadadır. Çerkes Ethem o zamanki görüşleri kendi görüşlerine uymayan, inandıkları dava uğruna mücadeleye atılan Çerkes kardeşlerine karşı zalim ve insafsızca bir harekete girişmiştir. Çerkesler dışında çerkes olmayan bölgelerde (Yozgat isyanında görüldüğü gibi) giriştiği terör hareketleri Çerkes Ethem'in şahsından çok Çerkesler aleyhine dönüşmüştür.

Genellikle Adapazarı, Düzce, Manyas bölgelerinde oturan Çerkes toplumu Çerkes Ethem'e karşı hiç de iyi olmayan duygular beslerler. Çerkes Ethem'ni zamanyla onu izleyen yıllarda Çerkeslere yapılan baskı ve çeşitli yıldırma politikası nasıl uygulanmıştır. Bu baskı politikasının zahiri ve gerçek yönleri nelerdir? Bunlar ileride yeniden ele alınacak konulardır.

EDEBİYAT YARATMAK

YANÇAT 5.

Toplumsal düşünce sisteminin gelişmesi üzerinde düşünen toplum bilimciler, bu sistemin gelişmesini bir takım koşullara bağlarlar.

- 1 — Olayların, alışılmış çizgilerini aştığı bunalım dönemleri.
- 2 — Deneyin anlık verilerini çözümleyebilecek bir «Entellektüel Ortam'ın» varlığı.
- 3 — Toplumun belirli bir özgürlük düzeyine erişmesi. (1)

Buna göre toplum bir bunalım döneminde daha çok arayış içerisinde. Çünkü ayakta kalmak ve yaşamak için bunalımdan kurtulması gerekir ki bu da toplum sorunları üzerinde düşünmeyi gerektirir. Elbetteki bu «Entellektüel bir ortam'ın» varlığı ile olur. Halkın sorunlarını belirli bir dünya görüşü ile ele alan aydınlar «Deneyin anlık verilerini çözümleyerek» bunları halka yansıtmakla görevlidirler. Çağımızın aydını «Önce çağını yaşayacaktır, çağı ile ilgili, bağlantılı olacaktır. Bu ilgi, bu bağ, öylesine bilimsel ve doğru olacak ki, kişiye de topluma da birşeyler verecek, yarar sağlayacaktır.» (2)

Bu yarar sağlama ve bilinçlendirme de aydın yazıyla, sözle veya her iki ile halkına yaklaşacak, onunla ilişki kurmada en büyük araç; bir üst yapı kurumu olarak edebiyattır. Gerçi edebiyat sorun çözmez ama «bilinçteki değişmeye ve böylece toplumun değişmesine katkıda bulunabilir.» ve ayrıca «dolaylı ya da dolaysız bir şekilde insanın basmakalıp şeylerden kurtulmasına, kendi kendini eğitmesine ve kendi kendine belirtmesine» (3) yardımcı olabilir.

Edebiyatın toplum ve insan üzerindeki etkisini böylece saptadıktan sonra, toplumsal düşünce sisteminin gelişim koşulları ile olan yakın ilişkisine değinelim. Bilindiği gibi edebiyat ta bir düşünce ürünüdür ve diğer düşünce ürünleri gibi «Olayların alışılmış çizgilerini aştığı bunalım dönemlerinden etkilenir, kendini değiştirmek zorunda kalır. Ancak değişerek toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilir ve sorun çözmede topluma belli bir bilinç düzeyi sağlayabilir. Bu uğraşta edebiyat bağımsız olamaz. Çünkü kendisi ancak yaratılarak bunu sağlayabilir. Edebiyatını yaratan halk ondan kendini simgeler, sorunlarını dile getirir, aydın da onu ölümsüzleştirir.

Bir düşünce ürünü olan edebiyatın, toplum ve insan üzerindeki etkisi, bu etkilemede aydının görevleri üzerinde kısa bir açıklamadan sonra şöyle bir sorun geliyor aklı: Muhacerette bulunduğumuz bir asrı geçkin bir sürede neden bir «Muhaceret Edebiyatı» yaratmadık? «Ruslar Puşkin'i, İngilizler Şekspiri, İtalyanlar Dante'yi doğururken biz neden bir yazar yaratamadık?

Bugün anavatan Kafkasyada güçlü bir ulusal edebiyatın yaratıldığını elimize ge-

çen yapıtlardan izleyebiliyoruz. Buna karşın muhaceretteki Çerkesler, toplumun iç ve dış koşullarından gelen nedenlerle, bir edebiyat yaratamadı. «Olayların alışılmış çizgilerin iştığı bunalım dönemi, olarak niteleyebileceğimiz büyük göçle; anavatanı terk ettiği, yeni bir çevrede karşılaşılan güçlükleri, ölüme karşı verilen yaşam savaşını yansıttacak, bu durumu edebiyatı ile ölümsüzleştirecek ve gelecek kuşaklara aktaracak «Entellektüel bir ortam» yoktu. Bu nedenle de yaratılan halk edebiyatı yazılı halle getirilemedi.

Geçmişlerini bilmeyen insanlar, geleceklerini zorlukla kararlaştırırlar, çözümünü uyumda bulurlar. Çözümü uyumda bulan toplumda, yabancı ülkelerde eğitim gören, toplumuna yabancılaşan bir aydın gurubu belirir yavaş, yavaş.

Öyle de oldu. Toplumuna yabancılaşan aydınlar, değil edebiyat yaratmaya yönelmek, kendilerini Çerkes olarak tanıtmaktan bile korkuyor; diğer yandan halk, kendi kültür değerlerini kaybediyor, yerini kendinin olmayan kendine yabancı değerler alıyordu. «Ulus yavaş, yavaş kendi diline, kendi diri geleneklerine, kendi tarihine yabancılaşıyor; bir çeşit ulusal unutkanlık yaratıyordu.» Bu durum yansıtmalıydı aydın edebiyatıyla. Yaşamalıydı edebiyatıyla toplumu, yansıtmalıydı bu yabancılaşmayı.

Ama olmadı. Aydın denen kesim de bilincinde değildi bu yabancılaşmanın. Kuşkusuz bunun nedeni çağımızın gelişen düşünce sisteminden, değişen ekonomik yapısından haberdar olmamaktı.

Sonuç olarak diyebiliriz ki: sürekli bir okuma uğraşına girmedikten sonra istemlerimiz asla gerçekleşemez. Okuyarak geliştirdiğimiz bakış açımızla toplum sorunlarını ele almalı ve yaratmalıyız, toplumun içinde bulunduğu yabancılaşmayı yansıttacak edebiyatımızı...

- 1 — Bouthoul Gaston, Toplum Bilim Tarihi, Varlık Y. S : 5, 6
- 2 — Kemal İsmet, Hukuk Sanat Ve toplum, Yansıma Sayı : 11 S : 445
- 3 — Ernst Fischer, Edebiyatta Yenileşme, Varlık dergisi sayı : 769 S : 20

ÖZGÜRLÜK VE SEVMEK

İsmet Ö.

«Özgürlük ve sevmek
«Bu ikisi gerek bana
«Aşkım için yaşamım feda olsun
«Özgürlük uğruna aşkım...»
Diyordu Petöfi Şandor...
Bana da gerek özgürlük
Bana da gerek sevmek...
Ekmek

Su

Hava kadar...
Feda olsun benim de
Yaşamım bu ikisi için.
Evet, ölmek gerek...
Ama, feda edemem ben
Özgürlük uğruna aşkı
Sevgi uğruna özgürlüğümü...
Askım, KAFKASTIR
Sevdiğim
Büyük ulusum «KAS» tır.
Feda olursa eğer aşkım
Özgürlüğüm uğruna...
Sevgi bağlarım kopmuş
Bir ulus neye yarar...
Kafkas

Ve

Çerkes'te
Birleşebilir ancak bu bağlar...

PETÖFİ ŞANDOR, Macarların milli ozanıdır.
KAS : Kafkas halklarının eski kökeni.

TÜRK TARİHİNDE ÖNEMLİ ROL OYNAYAN ÇERKES DEVLET ADAMLARI

Hazırlayan : İzzet AYDEMİR

— 6 —

SADRAZAM SİYAVUŞ PAŞA

(? — İstanbul 1656)

Abaza adıyla da anılır. 1638 de silâhdar ve kubbe veziri, 1642 de Kapitani derya oldu. I. Ahmet'in kızı Gevher hatun ile evlenerek saraya da-

mat oldu. 1643 Ezrurum, 1647 de Diyarbakır ve Silistre valiliklerinde bulundu. 1651 de Sadrazam oldu. En büyük başarısı devlet ve hükümete zorbalıkla hakim olmak isteyen ocak ağalarını imha etmesidir. Bu başarısını çekemiyenler padişahı korkuya düşürüp sadrazamlıktan atılmasına ve 1651 de Bosna valiliğine atanmasına sebep oldular. Silistre muhafızı iken zurnazen Mustafa Paşanın yerine ikinci kez sadrazamlığa atanmış ve bu görevdeyken ölmüştür.

SADRAZAM SİYAVUŞ PAŞA

(? — İstanbul 1688)

Köprülü Mehmet paşanın kızı ile evlenip Fazıl Ahmet paşanın ket-hüdalığını yapmış, yanında GİRİT ve Kamañçe seferlerine katılmış, 1678 yılında Sadrazam Koca Mustafa paşanın İmrahoru olmuş, 1681 de

silâhtar, 1. ci Viyana kuşatmasında Cebeci başı, 1684 de cebeciler ağası ve sonra sırasıyla Diyarbakır, Bosna ve Halep valiliklerinde bulunmuş, sadrazam Sarı Süleyman paşanın yerine kendisini zora baş vurarak sadrazam ilân ettirmiştir. Askerin isteğine uymak zorunda kalan Mehmet 4 sadarat mührünü kendisine tevdi etmiştir. Daha sonra kayın biraderi Fazıl Mustafa Paşa ile anlaşarak Mehmet 4. ü tahttan indirerek 2. Süley-

manı padişah yapmıştır. İstanbul da bir yeniçeri ayaklanmasında öldürülmüştür.

ŞEYHÜLİSLÂM HACI HALİL EFENDİ

2. ci Mahmut devri şeyhülislâmlarındandır. 1819 - 1821 yılları arasında bu görevde bulunmuştur. 3. cü Mustafanın kızlarından Hibbetullah sultanın süt ninesinin oğlu olup Çerkesya doğumludur.

ŞEYHÜLİSLÂM DAĞISTANLI ÖMER HULUSİ EFENDİ

6. cı Mehmet Vahdettin devrinde kazasker payesi ile temyiz mahkemesi Şer'iyye dairesi reisliğinde bulunmuş, 1918 yılında Şeyhülislâm olmuştur.

ÇERKES KAZIM PAŞA

16. cı yüzyıl ortalarında, dolayısıyla Sokullu Mehmet paşa döneminde, Osmanlı ordusunda kendisinden çok yararlanan bir komutandır. 1579 da Kefe sancak beyi, sonra Tiflis muhafızlığında bulunmuştur. Şık-kı sani defterdarı olmuş, Sokullu Mehmet paşaya Don-Volga kanalının açılması fikrini ilk defa açmış ve fikrini kabul ettirmiştir. Tarihçi Hammer bunu bizzat doğrulamıştır.

ÇERKES MAHMUT PAŞA

Veziirâzâm Sinan paşanın maiyetinde bulunmuş, 1595 de Halep, sonra Sivas valiliklerinde görevlendirilmiştir. Estergon seferinden yararlıkları görülmüş, 1601 de Sivas beylerbeyi olmuş, Avusturya seferinde büyük yararlıkları görülmüştür.

KAPTANI DERYA OSMAN PAŞA (Küçük) (? K. Kafkasya — 1726 Sayda)

Kırım hanı Hacı Selim Giray tarafından İstanbul'a gönderilmiş, Enderunda yetişmiş, çeşitli görevler aldıktan sonra 1690 yılında silâhdar, 1693 yılında Hanya, sonra Rakka valisi, 14 Aralık 1713 de Kaptanı derya olmuş, Sayda valiliği görevindeyken ölmüştür.

DAMAT HAFIZ AHMET PAŞA

1730 yılında kubbe vezirliğinden kaptanı deryalığa atanmıştır. Küçük Osman paşanın oğludur. Padişah 3. cü Ahmet'in kızlarından Hatice sultan ile evlenmiş, Sayda valisi iken ölmüştür.

AŞÇI MEHMET PAŞA

Abaza adıyla da anılır. Padişah 2. ci Mustafa devri Kaptanı deryalarındandır. Bu göreve 1702 yılında atanmış devlet hizmetinde fazla bulunamamıştır.

ÇERKES SÜLEYMAN PAŞA

Kanuni Süleyman devri komutanlarındandır. Karaman beylerbeyliğinde iken 1566 da Macaristan seferine katılmış, yararlıkları geçmiştir.

ÇERKES HASAN PAŞA

4. cü Murat devri komutanlarındandır. Çeşitli seferlere katılmıştır. Bunlar arasında 5 Mayıs 1625 yılında Bağdata İranlılar üzerine gönderilmiş 5000 kişilik bir kuvvetle büyük İran ordusunu yenmiş ve Kerkük'ü zaptetmiştir.

ÇEÇENZADE HASAN PAŞA

(? — ? 1831)

Erzuruma yerleşmiş Çerkeslerin Çeçen boyundandır. 1818 de Beyazıt ve Kars mutasarrıflıklarında bulunmuş, vezir olarak 1823 yılında Kaş, Trabzon valiliklerini yapmış, daha sonra Çerkeyasya gönderilerek Anapa kalesi muahfızlığı, ve çerkesya nezdinde temsilciliğe atanmıştır. (1826) Çerkesyadaki başarılı çalışmalarından dolayı 1829 da Doğu Anadolu seraskerliği, sonra da Sivas valiliği görevleri verilmiştir.

(Devamı Var)

Şiirler :

MİLLİYET

Çocuğu yoktu Ahmet'in
Evlat edindi bir bebeği
Soranlara; «Nedir Milliyeti?»
«Büyür, konuşursa anlarız» dedi.

Kişoko A. den

Meşbaş,e İ. den

Yüreğin bakmazsa, dünya a. d. n. l. ğ. n. i.
Söyle bakalım ne ile göreceksin.
Eğer burnun havadaysa, yanbaşında
Biri varmış, yokmuş farkeder misin.

Diğuj K. den

Adıgey, ülkem anımsadığımda seni
Bekler olurum ayın doğmasını.
Bakarım aya gördüğümü sanarak
Dağlarımı, doğup büyüdüğüm.

Çeviren : Hatamko N.

Kafkasya'da Din

Hazırlayan :
Aşemez H.

Oşhamaho dergisinde tarihçi Beriçet Hajumar'ın Kabartay - Balkar Cumhuriyetinde «Eğitimin Silâhı» adlı ve ateist çalışmalar ile dinsel yaşantının durumunu ele alan bir yazısı yayınlandı.

Resmi görüşleri yansıtan yazı 1917 İhtilalinden önce dinsel inançların yoğun bir uygulama olanağına sahip olduklarını belirttikten, bu arada, doğal olarak karşı olmaları gereken müslümn ve hıristiyanların Denikin yönetiminde birleşebildiklerini ve ima yollu, müslüman Kuzey Kafkasya dağlıları (yani 11 Mayıs 1918 de kurulan Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti) ile savaşılabildiklerini de işaret ettikten sonra, 1917 den bu yana yapılan başlıca ateist çalışmaların özetini vermektedir.

Eğitimin dinsel etkilerde narınması ölçüsünde bilimsel amaca ulaşabileceğini iddia eden yazarın yazısından aşağıdaki bölümleri aynen aktarıyoruz :

«1959 Martındaki parti kongresinde açıklanan bilgilere göre dini gelenek ve inançların kökeni papazlarla imamların etkisinde kalmış yaşlı kimselerden oluşmaktadır. En çok dine bağlı bulunan bu yaşlı erkek ve kadınlar, Kafkasya'da yaşlılara gösterilen geleneksel saygıdan yararlanarak, dine inanmayanları aşağılamakta, aileleri ile akrabalarını ve komşularını dinsel yönden etkilemeye çalışmaktadırlar. Çocuklarla gençlerin dini geleneklere bağlı yetişmelerine de aynı çevreler çaba göstermektedirler.

(Geleneksel saygıdan ötürü) herkes yaşlılardan çekindiğinden, kimse karşılarna çıkıp cevap verememektedir Kafkasya'da. Yaşlılardan çekinmek ve onlarla tartışmaya girişememek olgusu Kabarday - Balkarya'da yaşayan Ruslar arasında da gelenek haline gelmiştir.

Yaşlıların güzel yönlerinin (geleneklerinin) ülke geleneğine katılmasında yarar vardır. Yaşlıların İkinci Dünya Savaşındaki büyük fedakârlıkları unutulamaz.

Bununla beraber dinsel yaşantının kaynağı yine de yaşlılardır.

...1970 te yapılan bir toplantının belgelerinden çeşitli yaşlarda çok kimsenin oruç tuttuğu anlaşılmıştır. Eskiden olduğu gibi başlık usulünün bulunduğu, evliliğin resmi nikâhtan sonra dini nikâhla da «pekiştirildiği» görülmüştür. Köylerde ölenleri dini usule göre gömen 90 kadar imanın (yefendi) bulunduğu ortaya konulmuştur, bu sayı hiç azalmamaktadır.

...İmamlar her baliğ kişi için bir koyun, yada keçi, yada yedi kişi için büyük baş hayvan kurban edilmesi gerektiğini söylüyorlar. Partinin 1962 deki bir toplantısının dökümanlarından 1961 Kurban Bayramında 8 bin küçük baş hayvanın kurban edildiği anlaşılmıştır.

Hıristiyan dini müslümanlığa göre zayıflamışsa da yine temelleri sağlam kalmıştır.

Mescitlerle kiliseler çalışan işçilerin yardımlarıyla yaşayabilmektedirler.

Kabarday - Balkarya'da halen 13 mescit faal haldedir. Bundan baş

ka hemen her köyde ölenleri dini esaslara göre defnetmek, evlenenlerin dini nikâhlarını kıymak işleriyle yükümlenen birer imam bulunmaktadır. Partinin «bilimsel ateist propaganda çalışmalarında» bu durum unutulmamalıdır.

Dini inanç ve geleneklerin Kabarday - Balkarya'da hiç bir sosyal, ekonomik ve ideolojik alt yapısı kalmamıştır, buna rağmen bunlar günümüzde de yaşayabilen olgular olarak bulunmaktadır.»

Yazı Kurulumuzun Notu : Günümüzde Kabarday - Balkarya nüfusunun (1970 te 588 bin) çoğunluğu müslümandır. Müslümanların sayısı 320 binden fazla olup bunun 265 bini Adıge, 52 bini Türk (Balkar), kalanı da Osetin ve Tatar'dır.

Ayrıca Adıge Özerk Bölgesi, ve Kuzey ve Güney Osetya hariç Kuzey Kafkasya'daki özerk yerlerde müslümanlar çoğunlukla bulunmaktadır.

Bizce Kuzey Kafkasya müslümanları arasında yoğun ateist çalışmalara rağmen, sovyet resmi çevrelerinin amaca ulaşmakta başarısız kalmalarının yada istenilen sonuca ulaşamamasındaki nedenler başkadır. Başarısız kalmalarının nedenleri kendi ifadelerinde saklı bulunmaktadır. Resmi çevreler adını zikrettikleri «sosyal, ekonomik ve ideolojik» alt yapı kaldırılmasında hatalı yollar tutturmuşlardır. Şöyle ki, resmi empozeler çarlık döneminin kolonize ve asimilize havasından kurtulamamıştır. Halk çok yargılayıcı sezinlemesiyle bunları kavramaktadır. Bu konuda bilimsel bir iddia altında kaba ve dogmatik kurallar uygulanmaktadır.

Adıge halkı derme - çatma bir sonradan toplanma topluluk değildir. Adıge halkı Asya'nın en eski etnik varlığı ve kültürlü topluluğudur. Başka halklar zulüm idarelerinde yaşarlarken onlar yer yüzünün en eşitlikçi ve insanca davranışlı, bireysel özgürlüğün en doruğuna ulaştığı toplumu oluşturmuşlardır. Halen yeryüzünde hiçbir insan topluluğunun bunca kültürel, sosyal, ekonomik ve ideolojik çabalara rağmen bazı Adıge kabilelerinin erişmiş buldukları toplumsal yapıyı gerçekleştirebildiklerine ihtimal veremiyoruz.

Adıge halkı, bugün bile erişilemeyen, üstün ve olgun bir toplumsal yapının asırlar öncesinden gelen bir mirasçısıdır. Adıge halkı arasında sömürü ve asimile kavramlarının uygulaması görülmemiştir. Her şeyi halk adil muhakemesinde değerlendirmiştir.

Oysa bugün Adıge tarihinin açıkça tahrifatıyla karşı karşıyayız. Sovyet tezi çarizmin mirasına yer yer sahip çıkan bir tutum içerisindedir. Örneğin, 1864 te Adıgeler pşı denilen feodalleri ile soylularının vork ve imamlarının kandırmasıyla Osmanlı İmparatorluğuna göçetmişlerdir, denilmektedir. Resmi tez budur. Oysa biz bunun tamamen zıddını iddia ediyoruz. Şöyle ki, Kafkasya'da sosyo-ekonomik ve dolayısıyla kültürel yönden iki kümeye ayrılabilir Adıge kabileleri bulunmaktaydı. Birincisi feodal veya yarı feodal ilişkilerin yerleştiği ve dindar olan kabileler. İkincisi feodal ilişkilerin yerleşmediği, doğal koşullar nedeniyle de olsa, ilkel yapıdan en eşitlikçi özgür toplumsal yapıyı olgulaştıran ve tam müslümanlaşmamış, mitolojik Adıge çok tanrıcılığının motiflerini barındıran Adıge kabileleri. Birinciler Kabarday, Besliney, Mahoş, Bje-duğ, Kemguy, ve Hatukay kabileleridir. İkinciler ise Abdzah, Şapsığ, Vubih, Hakuç ve Natuhay kabileleridirler.

Birincilerin yapısı çarizmin sosyo-ekonomik yapısına uyduğundan, feodallerinin buyruğunda çarizme boyun eğdiler ve yurtlarında kaldılar. Aynı özelliklere sahip Karaçay, Oset, Çeçen ve Dağıstanlılar da daha koyu müslüman ve feodal yapıları oldukları halde boyun eğdiler, daha doğrusu Çarlık Rusyasının yapısıyla uyum sağlayabildiklerinden yurtlarında kaldılar.

Feodalizme karşı kendi yurdunda özgürlük savaşları veren ve onun tecrübesiyle karşı karşıya bulunan ve bu durum ulusal edebiyatına kadar girmiş bulunan ikinci küme kabileleri Çarizmin kolonyalizmine ve feodalizmine karşı bir ölüm kalım savaşı verdiler, ya yok oldular yada zorla yurtlarından kovuldular.

Birinci küme kabileler ve diğer Kuzey Kafkasya halkları Ruslara karşı önderler (İmam Şamil gibi) yönetimindeki gerillalarla mücadele ettiler. Halk onlara nihayet yardım etti. Çarizm ağır bastırınca o tarafa geçtiler. İkinci küme kabileler ise kadın-erkek, yaşlı-genç topyekün bir halk savaşı verdiler. Bu savaşın ağırlığını ve son dönemini bunlar taşı-

dılar ve yürüttüler. Bu savaşın bir örneği, yani yopyekûn bir halk mücadelesinin benzerini biz halen tarih sahifelerinde göremiyoruz, belki de vardır, ama bu denli değildir.

Nitekim bugün Kafkasya'da yaşayan Adıgelerin yüzde 90 dan fazlası feodal ilişkili ve dindar olan birinci küme Adıge kabilelerinden gelmektedir. Oysa ikinci tür kabile mensupları Kafkasya'daki 420 bin Adıge arasında 30 bini bile bulmaz. Oysa yine bunlar eskiden Adıge halkının büyük çoğunluğu idiler.

Sonuç olarak resmi yönetim Adıge halkını anlayamamıştır, onun varlığını tarafsız ve bilimsel bir yaklaşımla değerlendirememektedir.

Bu nedenle yerli - yabancı bir çok aydınların görüşlerinde sahtekârlıklar sezilmekte, onlara karşı mesafeli durmaktadır.

Adıge halkı beşbin yıldır koruyabildiği bir ulusal varlığının bulunduğunu bilmekte, bununla gururlanmakta, güçlülükle ayakta tuttuğu ulusal varlık ve gururu üzerine titizlik göstermektedir. Dolayısıyla varlığını sürdürmekte dinsel inanç ve geleneklerini de etken saymaktadır.

İslam dininin herşeye rağmen böylesine güçlü kalışının başka bir ana izah şekli bizce meçhul kalmaktadır.

NOT : Bu yazı Kabartay - Balkarda yayınlanan Oşhamefe dergisinin 1972 yılı 1. ci sayısından özetlenmiştir.

Dr. Mehmet Ali PÇİHALUK
1882 — 1935

Dr. Vasfi GÜSAR

Mehmet Ali, Çerkeslerin PÇİHALUK ailesindedir. Humusta (Suriye) de doğdu. İlk tahsilini Humusta, orta ve lise (idadi) tahsilini Şam (Suriye) askeri okullarda yaptıktan sonra İstanbul da Askeri tıbbiyyeye girdi ve 1903 yılında doktor yüzbaşı olarak okulu bitirdi, bir yıl da Gülhane akademisinde bulunduktan sonra orduda görevlendirildi. Anadolu da bazı görevlerde bulunduktan sonra 1911 yılı başlarında kendisini Ker-

kük (Irak) ta suvari alayı hekimi olarak görürüz. O yılın sonlarına doğru Üsküp ve Metroviçe de (Mekodanya) görevli bulunmakta idi. 1912 de İstanbul da iken Balkan savaşına katıldı. Savaşın sonu İstanbul'a gelen Pçihaluk (Çerkes teavun cemiyeti - Çerkes yardımlaşma derneği) 'nde üye bulunduğunu ve derneğin çıkardığı (Ghuaze) gazetesi yazarları arasına tüm girdiğini görürüz. Zaten daha önce de bu gazete yazılarını gönderirdi. Bu gazetede milli tarih ve özellikle çerkes alfabesi için bir çok çalışmaları oldu. Alfabe özel bir karakter taşırdı ve munfasıl (ayrık) dedikleri harfler sisteminde idi.

1913 yılında Beyrutta (Libnan) görevlendirildi. Bir süre sonra birinci dünya savaşına binbaşı olarak katıldı. Suirye ve Filistin cephesinde bulundu' Savaşın bitmesi üzerine memleketi olan Şam ve Humusta

Dr. M. Ali PÇİHALUK gençliğinde milli kıyafeti ile

emekli oldu ve orada yerleşti. Bir süre sonra da akrabalarının bulunduğu «Mısır» a geçti. Orada Mısır Firaunlarının mezarlarını, ihramları (pramid) gezdi, milli müzede incelemelerde bulundu, hiyeroglif harflerini tedkik etti, öğrendi, okudu, incelemeleri yönünden faydalandı. Bir süre orada kaldıktan sonra Humusa döndü.

Mısırdaki yaptığı incelemelerden faydalanarak 1920 yılında (İkazul-

müverrihin - Tarihçileri uyarma) adı altında 220 sahifelik iki cilt türkçe bir kitap yayınladı. Bu kitapta eski mısırlıları, firaunları, Hiksosları ve Hatileri ve dillerini konu yaptı, ele aldı. 1922 yılında Çerkes dili üzerinde yaptığı incelemeleri 208 sahifelik üçüncü kitabını yine Türkçe olarak Humusta yayınladı. Bunda çerkes harflerinin anlamını, özelliklerini, çerkes dilinin dünya dilleri arasındaki yerini açıklamaya çalıştı, bir çok dil leri verdi. Bütün bu kitaplar Doktor Pçihaluk'un Çerkesoloji - Kafkasyoloji üzerinde yıllarca süren çalışmalarının, emeklerinin verimi, sembolü idi.

Dr. Pçihaluk Suriyeli bir Arap hanımla evli idi ve ondan bir de oğlu vardır. Hanım Birinci dünya savaşında Aleye (Libnan) askeri divanı harbi kararı ile idam edilen Arap milliyetçileri arasına bulunan Şam mebusu Şükrü Elasalı beyin hemşiresi idi. Hanım doktor olmadan bir kaç yıl önce ölmüş ve pçihaluk bir daha evlenmemişti. M. Ali Pçihaluk Türkçe, Arapça, Fransızca bilir, Almanca da anlardı. Milletini seven, dürüst, okumayı çok seven çok iyi bir insan idi. 1935 yılında Şamda Salihye caddesindeki evinde öldü ve Şamda gömüldü.

ÇERKESLERDE TOPLUMSAL İŞLER

Kişiselliğin Tesirleri (Etkileri)

Fetgirey ŞÖENU

Kafkas çerkeslerinin sosyal yaşantılarının büyük bir noksanlığı vardır: toplum hayatında l'yakatsızlık, beceriksizlik... Cikkat buyurulsun kabiliyetsizlik demiyorum. Gerçekte basit işlerde çerkesler o derecelerde kişisel davranışlara alışık görünür ve yalnız kendi şahsiyete'nin tanrıları ki... Özellik halin (particularite), ferdiyetçilik (individualite) ile yer ve hüviyet değiştirdiğine hüküm edecek özellikler ve belrâler gös-tenirler. Her hangi basit ve dâri bir konu için üç beş ya da üç yüz, beş yüz kişinin bir araya gelerek uygun bir cemiyet, bir dernek gibi normal ve düzgün bir çalışmaya tabi olmak. Bu toplumlarda, yapılan tartışmalardan sonra tesbit edilen kararlardan başka bir şeyin de yayılması... Liderlerin, başlarına katı ve gerçek selahiyetlere hazırlı bulunmaları, yani hakimiyet altına girmek, başkalarından aşağı kalmak veya öyle muamele, görmek yardama muhtaç olduğunu itiraf etmek ve saire çerkesler için pek müstesna olaylardandır. Hatîâ hiç de olmayan bir şeydir. Onların her ferdi (Ben benim içinim) der, öyle yaşar, öyle de yapar.

(İki el bir baş içindir) diyen Atasözü'nün orada en geniş egemenlik alanının bulunduğu hüküm edilebilir. Her kes (ben, iş'im en iyi bilen bir kişiyim) diye düşünür ve buna ek olarak : her kesten daha iyi olmasa da herkesten daha çok o işe kabiliyet

ve l'yakatı olduğu kanısındadır. Bu, belki bir kusurdur, bir meziyettir. B'z şimdi burada onu arayacak değiliz. Fakat çerkeslerde bu halin her halde bulunduğu, var olduğunu söylemek istedik. Ün taşıyan bu varlıktır. Hatîâ cemiyet işlerine bile sirayet ettirilen bu acemilik bazan isteyerek kasdederek ihmallere dayanarak açıklanan tehammülsüzlüklere sahne olmaktan kurtulamamaktadır. Tarihsel bir örnek açıklamak gerekirse geçen asrın büyük bir kahramanı olan ŞAMİL'in olaylarını işaret etmek, belirtmek yeter kanısındayız :

1830 ile 1859 arasında İMAM ŞAMİL merhum doğu Kafkasyanın en büyük bir mücahidi, bir teşkilâtçısı olmuş. Çar ordularına karşı eşi görülmeyen ünlü bir mücadele, bir boğuşma yaşatmış. Onun can pazarındaki amaç ve maksadını bütün doğu ve batı kuzey Kafkasyalıları pek iyi anlıyorlardı. Bu anlayışları idi ki yüz, yüz elli yıl devam'ı olarak bırakmaksızın, usanmaksızın, fütür getirmeksizin toy denerek çocuklarına, kadın ve kızlarına kadar savaş ve top meydanlarında, kahramanlık ve fedakârlık alanlarında düşman ateşi ile yanmaya götürülüyordu...

Buna rağmen ŞAMİL'in mukavemet ve karşı gelme şiddetini kuvvetlendirme amacı ile kurmasını ve teşkilâtlandırılmasını düşündüğü merkezi birlik süreli ve başarılı sonuçlar verebilecek bir durumla yerleşememişti. Onun (na'bi) leri batı çerkesleri arasında başarılı olduklarını iddia yarayabilecek bir teşkilât kuramamışlardı. Üçüncü ve son Na'ib birliği kurmak üzere uğraşırken (Şapsıgh) bölgesinde bir ihtilale yol açtı. Fakat as'ior ile birleşerek ihtilal bastırıldıktan bir süre sonra başarısızlığını iyice anlayarak kişisel endişeler ardında koşmaya başladı. MUHAMMET EMİN adını taşıyan bu son Na'ib son hareket olarak Ruslara itica zorunda kaldı. BU TOPLUMSAL EGEMENLİK İLE KİŞİSEL AYRILIKÇILIKIN BİR BOĞUŞMASI idi. Batı çerkesleri gerek toplum, gerek ferd (kişi) leri, hürriyet ve istiklalleşeni ve serbest yaşantıyı yok edeceği korkusu ile merkezîyetten, birleşik hayattan bu kadar tiksiniyorlardı. Neftret ediyorlardı.

MUHAMMED EMİN ise öyle bir zamanda ve öyle kişiler arasında merkezîyetçilik kurmağa uğraşıyordu ki onlar bir hayli zaman önce kendi öz toplumlarının, şahsiyetlerinin infiratalığı ve kişiselliği ile nisbet edilemez derecede bir hiç olan kurallı alt üst ederek eşitlik ve kişisel hürriyeti ilân etmişler, başsız yaşayan toplumlar, cemaatlar, olmuşlardı. Orada her kes baş ve her kes vücuttu. Yani idare eden ile idare edilen aynı şeyler değildi.

İstanbul da çıkan (GHUZE) koleksiyonu karıştırılırken bunun pek dikkate değer bir örneği göze batıyor. Bu örneğin (HACI GİRANDUK BERZEG) gibi gerçekçe büyük bir kahramanın biyografisi yönündeki yazılarda onun söz dinlemez her şeye hakim bir derebeyi gibi belirmesine karşı koyan itirazdadır. Bu itirazlar, o zamanlarda İMAM ŞAMİL gibi ünlü bir kahraman olarak Rusya'da ve Avrupada (HACI BERZEG) diye şöret alan bu ihtiyar kartalın savaşlarını inkârı değil ancak onun gibi bütün çerkeslerin de serbest, hür birer kişi olduğunun anlaşılmasını dayanıyordu. Bu bizim anlayışımıza göre infiratalığın, bir yere bağlantısızlığın genişliğine yön veren bir şeydir.

Şamlin muvaffak olamadığı bu şey, merkeziyetçiliği tarihia çeşitli türlerinde tecrübe eden eski kahramanlar daha var. Fakat hiç birinde merkeziyetçilik teessüs edememiş, yalnız konfederasyon biçimi birleşmeler vücut bulmuştu. Zaten orada hiç bir devirde tek b'ir devlet teşekkül edememiştir. Bunun nedeni ile Çerkeslerin, Nâ'ib'leri büyük bir heyulanın, karagöğenin dehşeti gibi telekid etmeleri arasında bir görüşe göre hiç bir fark yoktur.

Doğu Kafkaslılarda birleşim izlerinin dirilişi

İstikadiyet, kişiselik Kuzey Kafkas doğusunda çok, pek çok zayıflamış, hattâ tanımlamaz bir duruma bile gelmiştir. Orası şimal, çaktandır mül üstünde olduğu halde alacağı istikamet için osecak rüzgârı bekleyen oklar gibi kendisine istikamet verecek baş beyleyen bir gövde gibidir. Son olarak Müridizm'in şiddetli ve otoritli teşkilât ve dikta-sı oradaki Kafkaslılık sosyal hasletlerini bir derece daha siltmiş ve yerine Arap ve İslâm geleneklerini kurmuşuz. Fakat bu kayıba ası nedeni müridizm değildi. Bunun da önemli bir emil olduğu inkâr edilememekle beraber ezalı tesir o çevreyi, o çevre insanlarını, toplumlarını bu duruma sokan eski istilalar ve saldırılardı. Müridizm de bundan faydalanmış, Şamli: tarihinin başında oradaki Kafkaslı gövdesine 27-30 yıl baş olmak ve sadece müsümanlığa dayanarak vatanseverlik yaşatan savaşta bir dehd, bir zekâ ve bir nur vermiş, ışık olmuştu. Yani son yumruğu o vurmuştu. Yoksa temel çoktan çökmüştü, bozulmuştu. Belli ki orta doğunun en çok istilacı değişikren ülkesi doğu baş vmuş, yalnız dağların eleklerinden sızarak doğu çerkeslerini sarımsı, oynatmış, bazen önüne katıp diyar diyarzedirmişti. Avrupadan Asyaya, Asyadan Avrupaya saldırış ardından koşan bütün eski kavimler oralarda bir süre konaklayıp oturmuşuz.

En önemli tesirler yapan, izler bırakan eski İran (patriyark) leri ile orta Asyalılarıdır. Bunların idare sistemleri ile o öz Kafkaslılar çok erken temas ve anlaşmaya alışmış idiler.

İstikadiyetin Arap çöllerinde meydana çıkışı, aynı asırda güney ve doğu Kafkasta yayılması ise tam bir topluluk emreden arap sosyal ruhuna da birlikte yayacak müsait, uygun bir ortam bulmuştu. O ortama hezarıyca İran yayılması ve Orta Asya stepleri saldırılarından idi.

İstikadiyetten sonra, Kur'an dili olan Arap dilinin bütün üstün ve belirli kişiler tarafından bellemesi, görünüşe göre yasanın Kur'an rehberin sanki olması, bir çok çöl arabının doğu tolu boyunca iskân edilmesi, yerleştirilmesi oradaki sosyal varlıkların düşünüşlerini, anlamını, temellerini iyiden iyiyeye sarımsı, fakat ona tüm alanı ile yeni bir kulak giydirmemişli. Şamil ve Müridizm bu durumdan faydalandı. Oradaki sosyal kural boşluğuna mümkün olduğu kadar fazla derecede merkeziyetçi bir istikamet ve yön verdi. Ve Doğu Kuzey Kafkaslı ruhsal yaşantısını İslâmîyetin eski yardımı ile

hazırladığı kalıba dölmeye muvaffak oldu. Bu durum Kafkaslılardaki teşebbüs fikrini, ferdi liyakatı yok ediyordu. (Dular'les) nin de bundan şikâyetli var. Çok üzüntülü olan bu durum Şamlile ölümsüz bir şörel temin edilebilmesine karşı Kuzey Kafkaslılarda ferat ve şahsi kabiliyetin son bağlarını kırıldı, koparıldı. Şimdi bu gün bile doğu dağlarında türeyecek zeki, çalkışkan, teşkilâtçı bir lider pek çok başanlız sağhyabilir, hattâ az bir himmet ile...

1917 de Rus ihtilali başında o dağların arasına sokulan çeşitli liderlerin, amaçların yayıcısı ve aktarıcısı olan propagandacıların en geniş başarı sahalarını doğu dağlarında buldukları, bunlar arasında teşkilâtçılık kabiliyeti gösterebilenlerin ise en çöli sivrildikleri açıklamağa gerek bırakılmayacak kadar belli olaylardandır. Hattâ bütün Kafkasyanın ilk ateşin Bolşevikleri bile artık inkratçılıktan uzaklaşma doğu dağlarda Lazgo ve kumuklar arasında ilzemişli. Batı Çerkeslerinden olduğu halde doğuda teşkilâtı koyulan milliyetçi bir gençim, Kap Kâzımın huzurunda huşu ile eğilen halk, bir süre sonra onun tüm zıddı olup «Allahım Lenin'dir» diyen imanlı bir bolşevik (CELAL KORKMAZOF) önünde de aynı saygı ile eğilmekten geri kalmamıştı. Çünkü onlar için gerekli olan hareketli icad edecek, topluma yön verecek, harekete gollerecek müteşebbüş bir BAŞ idi. O başın amacı, idesi, düşünçesi değil.. Yalnız, Kuzey Kafkas dağlarının bazı çerkes kartaları vakit vakit görünüyör, yeni bir istikâfata niakavemet teşebbüsleri gösteriyorlardı. Bunların başında ise o şifeler de denin bir dinsel kını temsil eden hacılar, hocalar da bulunuyoruz. Bunlar da «Beyaz sancık ile Kızıl haçta kızıl bayrağı bir arada bannamaz» kavusunda idiler.

EABASIZ

Kofiko H. den
Çeviren : Hatamko

BU MU YAZIN?
OKUYAMIYORUM BEN BUNU.
ÖGRENEYİM DE İSTEMEDİM BUGÜNE DEK...
BÖYLE DİYOR BANA
YABANCI BİR DİLLE GENCİN BİRİ
AKARKEN YÜZÜNDEN KIBİRLİĞİ...
NE DİYORSUN? — SORDUM DAHA SERT
— ÇERKESÇE'Yİ OKUYAMIYORUM DEDİM.
— AH ÖYLE Mİ, AFEDERSİN...
BEN, «BABAMI TANIMMIYORUM»
DEDİĞİNİ SANMIŞTİM...

Kofiko Türkiye'yi ziyaret etmiş sayılı anavatan ozanlarındanır. Şiir Oşhamafe de yayımlanmıştır. Şiiri, anavatan Kafkasyada anadilini okuyamayan Çerkesler hakkındaki görüşü yansıması açısından yararlı bulduk.

Aktüalite

BALIKESİRDE : Balıkesir K. Kafkas Kültür Derneğinin yıllık genel kurul toplantısı 7 Ocak, 1973 tarihinde yapılmış ve yeni yönetim kuruluna aşağıdaki kişiler seçilmiştir.

Cevdet Ergin (Başkan) İsmail İnci (2. ci Başkan) Kemal Zeren (Sekreter), Fevzi Cebeci (Muhasip), Hayrettin Yıldız (Üye) Yeni yönetim kuruluna çalışmalarında başarılar dileriz.

BURSA : Bursa Kafkas Kültür ve Yardımlaşma Derneği genel kurul toplantısı 28. Ocak, 1973 tarihinde yapılmış, önce tüzük değişikliği görüşülerek derneğin ismi «Kuzey Kafkas Kültür ve Yardımlaşma Derneği» olarak değiştirilmiş ve yönetim kurulu aşağıdaki kişilerden meydana gelmiştir:

Şaban Keser, Oğuz Ögün, Yüksel Berzek, Seyfettin Yıldırım, Fahri Şimşek, Vahit Barılan.

Yeni yönetim kurulunu kutlar, çalışmalarında başarılar dileriz.

NİZAH TÖRENİ

Ankara Kafkas Kültür derneği üyelerinden ve folklor ekibi e'lemanlarımızdan Besian Hurmi ile Nizah Canbolatın nikâh törenleri 28. Ocak, 1973 tarihinde Ankara'da kalabalık bir hemşeri topluluğu huzurunda yapılmıştır.

Hemşerilerimizden Antalya Kız sanat enstitüsü Almanca öğretmeni Nihal Özbek ile Şükrüye Kandemir'in düğünleri 3. Şubat, 1973 tarihinde Adana Divan Düğün salonunda kalabalık bir hemşeri topluluğunun huzurunda yapılmıştır.

Gençlerimizi kutlar, mutluluklar dileriz.

VEFAT HABERLERİ

Hemşerilerimizden Mehmet Güneş İstanbul'da vefat ettiği üzüntüyle öğrenilmiştir. Hemşerilerimizden Sefer Lişesvidin Balıkesir'de vefat ettiği üzüntüyle öğrenilmiştir. Ölen hemşerilerimize tanrıdan rahmet ailelerine başsağlığı dileriz. Yazarlarımızdan Dr. Vasfi Güsar'ın dünürü, Tamar Gücüm (Güsar)'ın kayın pederi

İstanbul Kafkas derneğine yardımı esirgemiyen İstanbul Gücüm civata fabrikası idare meclisi Başkanı Abdullah Gücüm 31/Ocak/1973 te İstanbul'da Tarabya'da vefat etmiş 2/Şubat/1973 cuma günü Zencirkuyu mezarlığına defnedilmiştir. Gücüm ve Güsar ailelerine başsağlığı diler acılarına katılırız. Mev'la rahmeteyleye.

SAMSUNDA : Samsun Kafkas Kültür Derneğimiz diğer Kafkas Kültür derneklerimize örnek olabilecek bir çalışma düzenine girmiştir. Dernek başkanlığımızdan aldığımız bilgiye göre Samsun derneğimiz'in çalışmaları aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

- 1 — 29.11.1972 tarihinde Adige şairi ve yazarı Seyin Time'nin hayat ve eserleri.
- 2 — 2.12.1972 tarihinde Dünyada Kuzey Kafkaslıların Oturduğu ülkeler.
- 3 — 9.12.1972 tarihinde Çağdaş Adige yazarı Meşbaşe İshak ve eserleri.
- 4 — 16.12.1972 tarihinde geleneklerin toplum hayatındaki yeri.
- 5 — 20.1.1973 tarihinde Yeni dernekler kanunu konusunda konferanslar verilmiş, ayrıca dernek lokali işsiz oturulabilecek bir halde yeniden düzenlenmiş, Havza ilçesinde bir dernek temsilciliği açılarak temsilciliklere Nurettin İnal, Rahmü Uğur ve Burhan Girey kardeşlerimiz getirilmiştir.

Samsun Kafkas Kültür Derneği Başkanı genç kardeşimiz Avukat Sefer Berzeg'i kutlar çalışmalarının diğer derneklerimize örnek olmasını dileriz.

Yaşar Doğu Hakkında

Samsun Kafkas Kültür derneği, kayımsız hemşerimiz güreşçi Yaşar Doğu hakkında bir broşür çıkarmıştır.

Broşür dernek merkezinden temin edilebilir.

Duyururuz.

ANTALYADA : Antalya K. Kafkas Kültür Derneği seçimleri yapılmış yönetim kurulunu aşağıdaki zevat seçilmiştir.

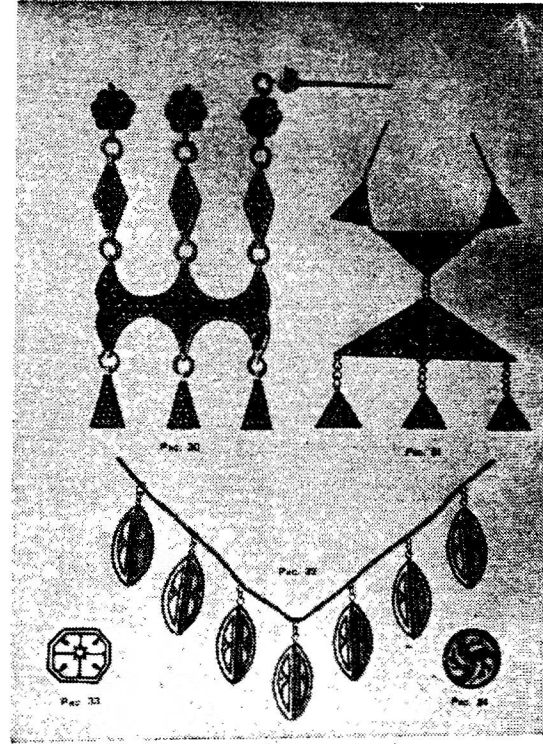
Nihal Özbek (Başkan), Eyüp Uzun (2. Başkan), Erol Atalay (Sekreter), Hamit Özbek (Muhasip), İsmet Kaplan, Murat Özen, Mehmet Karlık da üyelerine getirilmiştir.

Yeni ve genç arkadaşlarımızı kutlar çalışmalarında başarılar dileriz.

KAFKAS EL SANATLARI SERGİSİ

Ankara K. Kafkas Kültür derneğimiz Ankara'da Kızılay Yapı Kredi Bankası galerisinde Mr. Kafkas el sanatları sergisi düzenlemiştir. Uzun süre halka açık olan sergimiz büyük bir ilgiyle izlenmiştir.

Tebrik eder başarılarının devamını dileriz.

- 1 — Son Kafkasya dergisinde (sayı 36) sahife 6 da başlıyan (Ethem bey) yazı - sh. 9 st. 23 de basın hatası olarak MATŞAN kelimesi Marşan olarak çıkmıştır.
 - 2 — SH 11 satır 12 de basın hatası olarak anı kelimesi anı olarak çıkmıştır.
 - 3 — DAĞLILAR yazısında sahife 12 st. 22 de (1. Mayıs 1917) yanlışlıkla (1 Mayıs 1971) olarak çıkmıştır.
 - 4 — Sahife 23 satır 35 Şemşeddin paşa sırasına Teseruk yazılacak İken yanlış olarak teseruk çıkmıştır. düzeltilmesini,
 - 5 — (Soy adı konusu üzerine) yazısında sh. 32 st. 55 de (Mısır vezirlerinden) kelimesinin başına (Eüseyin Fahri paşa) yazılacak İken basın hatası olarak unutulmuştur. Eklenmesini sayın okuyuculardan saygularımızla dileriz.
- Kafkasya dergisinin Mart - Nisan - Mayıs 1972 sayı 34 sah. 40 da okuyuculara cevaplar yazısında 5 inci satırında damat Celalettin paşa yerine baskı hatası olarak Celalettin efendi yazılmıştır.
- Düzeltilmesini okuyuculardan üsülerek dileriz.

ACI BİR KAYBIMIZ MEHMET KETEV VEFAT ETTİ

Ankara K. Kafkasya kültür derneği üyelerinden ve İstanbul Kafkas Kültür derneği kurucularından, eski Kafkasya Dergisi yazarlarından kıymetli hemşerimiz Mehmet Ketev 24 Nisan 1973 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir.

Cenazesi 25 Nisan 1973 tarihinde Ankara'da Hacı bayram camiinde kılınan öğle namazından sonra askeri bir törenle kaldırılarak Yenimahalle mezarlığına gömülmüştür.

Merhum Mehmet Ketev 1788 yılında Kuzey Kafkasyada doğmuş, Rus harp okulunda okuyarak subay çıkmış, Rusyadaki bolşevik ihtilali üzerine bir süre Kuzey Kafkasyanın bağımsızlık savaşına katıldıktan sonra Türkiye'ye göç etmiş ve Türk ordusunda istiklâl savaşında albay rütbesiyle kıymetli hizmetlerde bulunmuş bir suvari subayı idi.

Ana vatanı için her zaman mücadele demekten çekinmemiş bu uğurda aile ve çocuklarını K. Kafkasyada bırakarak Türkiye'ye iltica etmişti.

Çerkeslerin Çeçen dalından olan merhum, askerlikte ki başarılı görevlerinden dolayı İstiklâl madalyası kazanmış, isteği üzerine ordu'dan ayrıldıktan sonra ana vatanı için mücadeleyi bırakmamış genellikle İstanbul'da uzun yıllar Kafkas dergisini çıkarmış ve bu arada aynı dergide çeşitli yazılar yazmıştır.

Çerkesler hakkında Rusyadan çeviriler de yapan merhum M. Larentov'un bir eserini İSMAIL BEY adıyla Türkçeye çevirmiştir.

Dergimiz merhuma rahmet aile ve yakınlarına baş sağlığı diler.